

Boji na Krajinah in zmaga pri Sisku pred 300 leti.

(Po virih kranjskega dež. arhiva spisal A. Koblar.)

Potoke krvi in solzâ so pretakali naši pradedi zaradi strašnih turških navalov, ki so z veliko silo butali na branik krščanstva — na slovenske dežele — skoraj 200 let, namreč od l. 1408., ko je prvi sovražni Turek stopil na slovenska tla, pa do bitve pri Sisku, v kateri so Slovenci pred 300 leti dosegli najslavnejšo svojo zmago. V vsi ti dolgi dobi je zgodovina slovenskih dežel neizmerno žalostna. Na tisoče hrabrih junakov je darovalo svojo kri «za krst častni in svobodo zlato», cerkve so dale vse svete dragocenosti, da so jih prekovali v denar za vojsko, in po neštevilnih nesrečah osiromašeno ljudstvo je pokladalo na žrtvenik domoljubja zadnje svoje vinarje kot vojni davek zoper zakletega sovražnika krščanstva. Toda vkljub premnogim žrtvam dolgo, dolgo ni napočil dan rešitve trpinčeni domovini. Včasih ni minulo leto, in zopet so se privalile turške čete iz Bosne in drle skozi Hrvatsko v slovenske dežele. Povsod so ropale, požigale hiše in cerkve, morale starce in otroke, čvrste mladeniče in dekleta pa odvajale v sužnost. Po pravici se je spomin na toliko gorjé ukoreninil med Slovenci tako živo, da preprosto ljudstvo še danes razume pod Turkom najstrašnejega sovražnika.

Prvi srečni dan, ki je oznanil rešitev iz groznih muk, je napočil 22. junija na god sv. Ahaca l. 1593., ko so Slovenci, združeni z brati Hrvati in sosednjimi Nemci, pod zidovjem starodavnega Siska junaško potisnili Hasana-pašo in večino njegove vojske v valove Kolpe. Po ti slavni zmagi so Slo-

venci imeli v svojih deželah mir pred Turkom. Veliko veselje se je tačas razlegalo po vsi Evropi, papež in kralji so častitali na zmagi in nepopisna radost je odmevala po hribih in dolinah osvobojene slovenske domovine. Zmagonosni Andrej Turjaški je imel slavnosten vhod v Karlovec, in jakega Adama Ravbarja so opevali v lepi narodni pesni. Na visokem Tehovcu v sorski fari še danes poje zvon, ki je bil vlit po slavni zmagi pri Sisku. Na klobuku nosi napis: «Mentem sanctam spontaneam ad onorem dei et patrie liberationis» (1594).¹ Dne 22. junija tekočega leta tedaj lahko navdaja z veseljem ponosna zavest potomce onih junakov, ki so pred 300 leti s pomočjo božjo in svojo hrabro roko osvobodili domovino.

Da spoznamo, koliko je bila vredna zmaga pred Siskom, treba, da najprej opišemo vojne dogodke, ki so se vršili na Krajinah² že par let pred njo. Iz njih se razvidi, da je bila tačas stiska za Slovence priklopela do vrha, in da bi bil brez te zmage sledil pogin slovenskim in mnogim krščanskim deželam. Ker so se pa zateple v mnoge razprave, spisane o bitvi pri Sisku v raznih jezikih, nekatere zgodovinske pomote, zložili smo ta spis jedino na podlagi pisanih listin, ki ležé v kranjskem deželnem arhivu (v Rudolfinumu) v Ljubljani. Največ listin o tej stvari ima stanovski oddelek arhiva, in sicer zvezek 125 a, vire iz drugih zvezkov bomo naznanili pod črto, kjer pridejo v pretres tudi nekateri tiskani sestavki, v kolikor se ne vjemajo z našimi izvirniki.

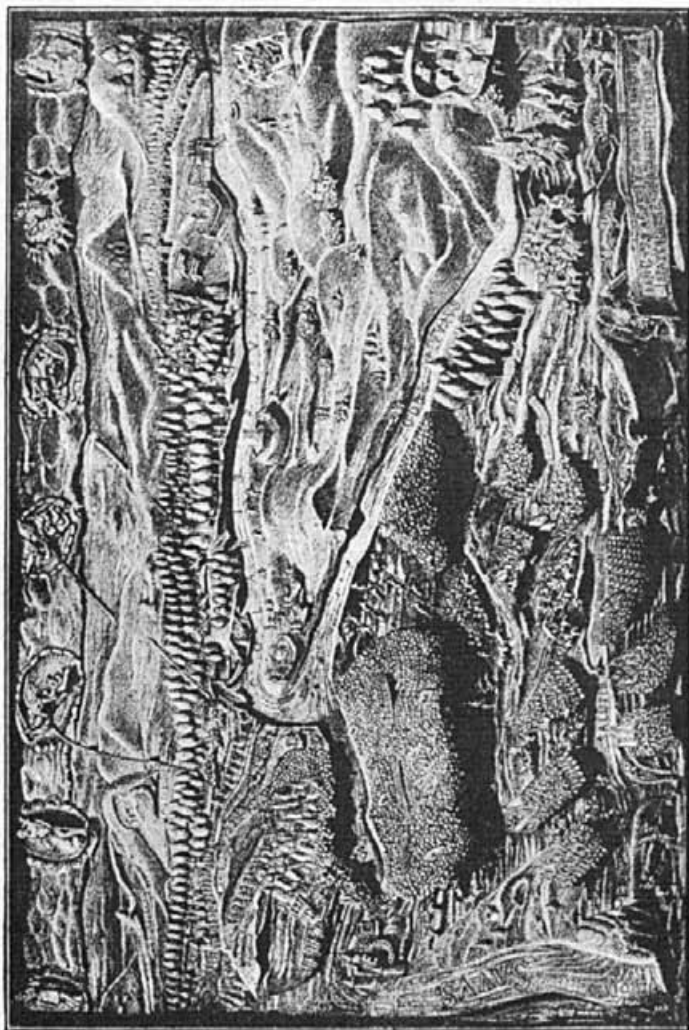
* * *

Premirje, katero je sklenila Avstrija s turškim sultanom Muradom III., se je začelo kršiti l. 1591. Bosenski paša Hasan je dolžil hrvatskega bana Tomaža Erdedija, grofa gore Claudi,

¹ Prim, Koblar: Zgodovina sorske fare, str. 65.

² Hrvatje rabijo besedo Krajina ali Granica za nemško: (Militär-)Gränze, Gränzland. Zdi se nam, da bi slovenskemu jeziku bolj ugajala beseda Pokrajina, ker stoji že v stari narodni pesni: «Vam Ljubljana bo Pokrajna, Stran dolenska turška drajna.» Tudi Hrvatje so pred 300 leti rabili besedo Pokrajina. 17. aprila 1593 je pisal uskoški glavar grof Peter Erdedi Andreju Turjaškemu «Generalu Hrvatskih i Primorskih Pokrajin». (Kranjski dež. arhiv.) A ker sedaj tudi nekateri slovenski pisatelji rabijo besedo «Krajina», ostanimo pri njej.

češ da je on prelomil carigrajsko premirje, ker je udaril s Hrvati čez mejo na turško trdnjavo Moslavino,³ jo popolnoma razdejal, in da se mu za to krivico treba maščevati.

³ Valvasor, Ehre XV, 515 jo imenuje po Isthuanfiju «Monoslonem»; Krenner, Carniola I, 79, pa «Monoslan». — Steklasa, Letop. «Mat. Slov.» 1890 str. 7, omeni, da je ban Tomaž Bakač-Erded razdejal Moslavino 15. avg. 1591.

Avstrijska poslanika dr. Jernej Petz in Frid. pl. Krekovec sta pa po poročilu od 1. febr. 1592 zaznamovala v Carjigrađu Hasana kot nemirneža in tirjala od sultana, da naj ga odstavi, če ne želi imeti na Krajinah še večjega nepokoja.

V resnici je bilo že leto 1591. dovolj nemirno. Naznanil je 3. maja tega leta ban Tomaž Erdedi Andreju Turjaškemu s Šumberka, načelniku Hrvatske Krajine v Karlovcu, da je Hasan-paša dal narediti pri Svinjaru pod Gradiško iz ladij most čez Savo, in da bode najbrže udaril na Bihač, ali pa na Slovensko Krajino (Windische Gränitzen)⁴. Andrej Turjaški je menil, da je Bihač v večji nevarnosti kot Sisek in zato je precej poslal ondotnemu glavarju Krištofu pl. Obračanu 200 mož na pomoč iz Karlovca. Ob enem je pisal kranjskim deželnim stanovom, da naj mu pošljejo smodnika in svinca ter naredé priprave, da se skličejo domobranci (Landes-Aufgebot), ako bode treba. Hasan je pa med tem nabiral turško vojsko in topove v Banjaluki. Tudi ofenski paša, kakor je sporočil banu Štefan Grasswein, vojaški načelnik ali upravnik

⁴ Da se meja proti Turkom boljše zavaruje, je trebalo hrvatsko kraljevino vojaški organizovati. (Prim. Rutarjev spis «Slovenske dežele in ustanovitev Vojaške Krajine za Ferdinanda I.» v Spomeniku o šeststoletnici, str. 197 do 240.) Za časa bitve pri Sisku je bila kraljevina v vojaškem oziru razdeljena v dva dela ali dve Krajini. Južno od Štajerske na levi strani Save je ležala Slovenska Krajina (Windische Gränze, Windischland, Sclauonia). Zanj so skrbeli posebno Štajerci. Večje važnosti je bil pa zapadni del kraljevine, ki se je raztezal od Save do morja in se je imenoval Hrvatska in Primorska Krajina. Za njeno varstvo so skrbeli Kranjci, ker je ležala južno od Kranjske in Istre, ki je spadala tačas pod Kranjsko. Izmed kranjskih plemenitnikov ji je izbiral cesar načelnika (Obrister), kateri je stanoval v Karlovcu in zapovedoval vsem vojaškim posadkam, nastavljenim po mestih in utrjenih gradovih v Hrvatski in Primorski Krajini. V poslednji, ki je segala ob morju od Reke do Novega Grada, je imel sicer vodstvo glavar Uskokov, a pokoren je moral biti ne le vojnemu svetu v Gradcu, ampak tudi karlovškemu načelniku. Vojaške potrebščine teh dveh Krajinj je pokrivala s svojimi dohodki dežela kranjska, ki je včasih dobivala državno podporo po nadvojvodi, vrhovnem načelniku državnih mej od Mure do morja, in prispevki od sosednjih dežel, posebno od Koroške. Nekateri kraji hrvatske kraljevine, n. pr. Sisek, katerega je upravljal zagrebški kapitelj in sam skrbel za njegovo brambo po dveh kanonikih, niso bili vteleseni Hrvatski Krajini. «Sissek ist weder der Cratischen Gräniz incorporirt, noch in dero Kriegs-Stat begriffen.» (Listina v kr. dež. arhivu od dne 18. sept. 1591, zv. 134, 5.)

Slovenske Krajine (Verwalter des obristen Befehls), se je delal, kakor da bi hotel nekam planiti, a le bolj iz tega namena, da bi Slovenski in Hrvatski Krajini severni deli države ne mogli priti na pomoč, kadar bi jih napadel Hasan. 1. avgusta je že naznanil ban Turjaškemu, da sta paša iz Banjaluke in beg iz Zvornika prišla z vojsko čez Savo. Tudi begi iz Like, Hercegovine, Klisa in Hlevne so se pridružili paši. Hlevniški beg je bil sin sestre turškega cesarja. Most pri Svinjaru je Hasan podrl in ukazal prepeljati ga k Gradiški, da bi ga rabil kje drugod. Naložil je tudi v Gradiški na ladije večje topove in jih peljal po Savi gori, da bi jih postavil pred Siskom. To je spravilo na noge vse slovenske dežele. Turjaški je pokljcal v karlovško trdnjavo arkebusirje,⁵ ki so bili s svojimi konji na paši. Ban je pošiljal prošnje za pomoč na vse strani, sosebno pa še zagrebški kapitelj, ki se je tresel zaradi Siska in tožil, da mu manjka v trdnjavi topov in streliva. Kranjski deželni stanovi so naznanili nevarnost Korošcem in Štajercem, Turjaškemu ukazali, naj ukrene, kar je mogoče, da obvaruje Krajino škode, in banu slovenske zemlje (in Windischland) so obljubili vse storiti za oetje «skupne ljubljene domovine». Vojni svet v Gradcu je priznal, da je kranjski, koroški in štajerski deželi Sisek važna trdnjava. Zato je poslal nadvojvoda po kranjskem vicedomu pred Sisek dva topa in štajerska dežela jeden top (Falkonetl), iz Varaždina pa 24 velikih pušk (Doppelhaken).⁶ Priložili so k topovom po 300 krogel in potrebnega smodnika. Tudi Kranjcem je ukazal nadvojvoda, da naj posodijo Siščanom jeden top s 300 krogliami in smodnika, kar naj vzamejo iz knežje orožarne v Ljubljani.

Turki so se množili pod Siskom dan na dan. Nabralo se jih je nad 18 tisoč. Junaško so branili Siščani s svojima duhovnikoma poveljnikoma trdnjavo, na katero so grmeli sovraž-

⁵ «Arkebusa», nemško «Hakenbüchse», je bila neke vrste puška. Odtod so se vojaki, ki so jih nosili, imenovali arkebusirji.

⁶ Falconetl, iz srednjeveške latinščine Falconetta, je bil top, s katerim so se streljale 2 do 3funtne železne krogelje. Doppelhaken so se pa imenovale stare, težke puške na kresilo; streljale so 8 lotov težke svinčene krogelje.

nikovi topovi. Vzeli so že Turki stražnico pred mestom na desni strani Kolpe in zasadili na njo dve zastavi. Toda Siščani jo razstrelé 6. avgusta 1591 s topovi in ubijejo 10 Turkov.

Baron Jurij Kisel se je začel bati za Karlovec. Prosil je deželne stanove kranjske, da bi mu poslali iz Novega Mesta ali Šent Jerneja kakih 400 strelcev ter denarja in živeža. Kranjci so sklenili 8. avgusta sklicati deželno brambo s pisanimi pozivi na stotnike in z navadnimi tremi streli (Kreutschuss). Stotniki so bili: Viljem pl. Semenič za srednjo četrtino, Andrej pl. Gall za zgornjo četrtino Kranjske, Henrik pl. Edling za Kras in Pivko in Ivan pl. Barbo za Istro.⁷ Tudi kranjski konjiki, poslani od plemenitnikov, so se bili sešli v Novem Mestu pod vodstvom konjiškega stotnika Adama pl. Ravbarja s Krumperka. Deželni oskrbnik je že naznanil baronu Štefanu Gregorijancu na Hrvatsko, da odide kranjska in koroška vojska v Mokrice. Ali vse se je zasukalo, ker se je Hasan premislil. Dne 13. avgusta je pisal Andrej Turjaški stotniku Ravbarju v Novo Mesto, da naj se vrnejo konjiki domov, ker je Turek zapustil Sisek in Hrastovico. In vrnila se je vsa deželna vojska.

Zagrebski kapitelj pa ni čisto nič zaupal Hasanu, ampak je po njegovem odhodu utrjeval Sisek. Vnovič je prosil pomoči slovenske dežele. Kranjci bi bili radi pomagali, ali, svoje topove so bili že vse razposlali v Karlovec, Bihač in druge hrvatske trdnjave, denarja pa niso imeli. Še za karlovško posadko so le s težavo dobili 2000 gld. na pósito, da so jih poslali Turjaškemu. Prosili so tedaj Korošce, da bi dali nekoliko topičev za Sisek. Korošci so bili pri volji dati zagrebškemu kapiteljnu jeden top (Falkonetl) s 300 kroglami in smodnikom ter 50 velikih pušk (Doppelhaken) in 100 malih pušk (Halbhaken), toda le za gotov denar. Za Hrvatsko

⁷ Kr. dež. arh. zv. 124 a. — Na tri strele je moral iti na vojsko vsak trideseti mož, na štiri strele je prijel za orožje vsak deseti mož in na pet strelav vsak peti mož-pešec. Zbirali so se iz zgornje četrtine Kranjske v mestu Kranju, iz srednje četrtine v Šent Jerneju, iz spodnje četrtine v Metliki, s Krasa in Pivke v Šilertaboru in iz Istre v Klani. Vrhovni vojvoda sklicane pehote je bil po navadi deželni oskrbnik, deželna konjica je pa imela svojega poveljnika.

Krajino so pa obljubili skupaj spraviti 20 tisoč gld. in sklicati vojsko, ako boče treba.

Kranjska dežela je bila pa po vednih bojih tako obubožala, da ni mogla več pošteno preskrbljevati mnogobrojne karlovske posadke. Zastonj so prosili deželni stanovi cesarja, da bi jim pomogel z denarjem k vzdrževanju reda na Krajinah.⁸ Načelnik Andrej Turjaški je bil primoran vsled pomankanja živeža razpustiti vojake po kmetih, da so se preživili. Da jih je spravil nazaj v trdnjavo, so 15. okt. 1591 deželni stanovi kranjski dovolili 25 tisoč gld.

Hasan-paša res ni miroval dolgo. Meseca oktobra 1591 je napadel Slovensko Krajino (Windischlandt). Drl je s 16 tisoč možmi iz Vakarskega Sandžaka naravnost proti Moslavini («Maslouina») in dalje v Ivanič. Prišel je le jedno nemško miljo od Zagreba, blizu Križa (Creuz) in do Vojkovičevega dvora, ki se je imenoval Šmionovski. Sedem ogerskih milj na okrog je požgal in razdejal trge, vasi, cerkve in gradove ter odpeljal seboj ljudi, živino, žito in seno. Grad Božjakovino,⁹ katerega je imel Štefan Tahi, je popolnoma izropal, požgal in prebivalce odvedel v sužnost. Jednako je naredil tudi v Rakovcu in Belovaru in drugod do sv. Helene in Ivanca. Petega oktobra¹⁰ je prenočil pri Božjakovini, šestega pri Lovrečini, ali pri

⁸ Deželni oskrbnik Krištof baron Turjaški je govoril v zboru stanovskega odbora v Ljubljani dne 27. avgusta 1591, ko je vojni svet v Gradcu tirjal, da naj Kranjska dá 30 tisoč gld. za vojsko, nastopne besede: «Es mangeln diser Er. La. nunmehr wort, des grenizwesens höchste nott vnd übelbeschaffenheit genugsamlich zuerzehlen vnd zuexaggerieren. Einmall khüene von dannen ainiche weitere hilf oder rettung nit geschehen. Zuerbarmen seye es ye innerist, dass man auf sovillfeltigs flehen vnd anlangen von Irer Röm. Key. Majestät sogar khein ainige antwort bekhommen khüene. Daraus augenscheinlich waarzunemmen, dass die arme Crab. Grenizen, sammt disen angenachbarten Landen genzlich verlassen wölle. Das müesse man dem Allmechtigen guetigen Gott clagen, ime die sach beuelhen, vnd ine bitten vnd anrűefen, dass er selbs mit seinem allmechtigen arm wolle Regiern vnd einstellung thuen wolle, darüber nun, wie ers mit gnaden schikht alles mit gedult zuerwarten.» Landtags-Protocol VI., 145.

⁹ Valvasor (Ehre, XV, 513) imenuje ta grad «Bosiac oder Busiac».

¹⁰ Steklasa, Letop. «Mat. Slov.» 1890, str. 6, prestavi te dogodke v mesec maj 1591, kar pa ni pravo.

Gradacu ali Vrbovcu, in sedmega oktobra pri Dubravi. Ko se je vračal, je gnal seboj nad 1000 vjetnikov. Graničarji-pešci so pa pristregli vračajoče se Turke v soteski pri Čazmi,¹¹ jih mnogo posekali in nekoliko vjeli.

S tem se pa še ni končala žaloigra za leto 1591. V začetku novembra je ukazal Hasan po begu iz Like Vlahom, da naj pripravi vsak gospodar po jednega vola in vsakdo naj se preskrbi z živežem za jeden mesec. Vedeli so vsi, da to ni brez pomena. In res se je vrgel Hasan z begom iz Like nad trdnjavo Repič, katero je branil junašk gradnik (Burggraf). 6. novembra 1591 je naznanil bihaški glavar Obračan, da turški topovi strahovito pokajo pod Repičem in da treba nagle pomoči. Gradnik v Sokolu je štel poke, ki so se slišali od Repiča, in je naštel prvi dan 243, drugi dan pa 60 strelov iz velikih topov; puške niso mirovale noč in dan. Drugi dan (7. nov. 1591) so pa Repič že dobili Turki. Ni ga prav za prav podrl sovražnik, marveč nesreča. Vnel se je bil kristijanom v trdnjavi smodnik, in v zrak je zletel stolp z gradnikom in drugimi prebivalci. Vsi so bili mrtvi, le neke žene in njenega otroka niso ubile razvaline.¹² Truplo gradnikovo so dobili v roke Turki in mu odrli kožo raz glavo. Repič in Golubič je Hasan požgal in odpeljal, kar je mogel. Most pred Repičem je razdril in ukazal posekati kole. Bihaški glavar pl. Obračan je rešil pred sovražnikom neko bližnjo vas, v kateri so stanovali podložniki njegovega glavarstva, in vjel nekoliko Turčinov.

Po pravici se je pl. Obračan sedaj bal za trdnjavo bihaško, kateri je bil poveljnik. Milo je prosil svoje kranjske rojake, naj mu pošljejo nekaj stotin vojakov na pomoč, da ne izgine tudi ta slavna trdnjava v plamenu. «Hrabro in do

¹¹ Steklasa (l. c.) trdi, da se je to zgodilo pri Škofovem Gradcu.

¹² Valvasor, *Ehre d. Herz. Krain*, knj. XII, str. 11, napačno trdi, da se je vse to zgodilo 6. nov. 1589. V XV. knjigi, str. 510, pa prav pové, da so Repič vzel Turki l. 1591. Pomoto Valvasorjevo je Lopašić v knjigi: *Bihać i Bihacka krajina* str. 266 še nekoliko povečal, ker je Wintermonat (november) prestavil s prosinac (december). Tudi Dimitz, *Gesch. Krains III*, 244, ima «6. Dezember 1589» in Steklasa: *Letopis «Mat. Slov.» 1890*, str. 3, «leta 1589».

zadnje sape bodem branil Bihač — takó je pisal 8. novembra Andreju Turjaškemu — s kopico svojih vojakov in z božjo pomočjo, toda, ako me zapusté gospodje v Kranjski in hrvatski ban, vzamejo Bihač Turki gotovo in veliko tisoč duš poleti v hudičevo žrelo».

Kranjske deželne stanove je Obračanova prošnja zadela v srcé. Dne 11. novembra so že po vsi Kranjski pokali topiči in goreli kresovi, ki so klicali k orožju vse konjike in pešce.¹³ Kranjci so poprosili tudi Korošce in Štajerce, da naj brž pomagajo z vojaki in denarjem k rešitvi Bihača. Pohvalili so se, da je vkljub slabim dohodkom kranjska dežela vendar dala zadnji čas 36 tisoč gld. za vojsko. V pismu do nadvojvode Ernesta so živo slikali, kako hudo bi čutila nesrečo vsa hiša avstrijska in vse krščanstvo, ko bi padel Bihač. Nádejali so se trdno, da jim bode nadvojvoda izprosil pomoči od rimskega cesarja.

Kranjska deželna pehota je bila 14. novembra že zbrana v Novem Mestu pod vodstvom deželnega oskrbnika (Verwalter) Volfa grofa in barona Thurna s Križa in deželnega upravnika (Verweser) Jurija barona Kiselna s Fužin. Menili so, da že na kranjski meji pristrežejo Turke. Sešla se je bila tudi štajerska vojska iz celjske četrtine. Korošci so obljubili posoditi vojnemu svetu 20 tisoč gld. Posebno prijaznega se je pokazal hrvatski ban Tomaž Erdedi. Ko ga je povabil A. Turjaški, je naenkrat priteknel s svojo vojsko pod Karlovec.¹⁴

Ravno so mislili kranjski vojaki odkorakati na Krajino, kar pride 14. novembra od A. Turjaškega vesela vést, da naj se razidejo domov, ker je Hasan zapustil okolico bihaško. Glavar Ravbar je pregleдал konjico v Novem Mestu in jo

¹³ «Wir haben in solcher eüsseristen gefahr vnd Feindsnott allhie im Land das ganze vöilige aufhott zu Ross vnd fuess in aller eyl aufgemahnt vnd sind mit demselben strackhs aigner Person anzuziehen entschlossen» — takó so pisali nadvojvodi v Gradec deželni stanovi.

¹⁴ O razmerah med banom in Turjaškim so pisali kranjski deželni stanovi 16. nov. 1591 takó: «Crabathen mit allen einkhommen vnd Gefellen sind seiner Baanschaft unterworfen, er (ban) auch in gleichem sich des Herrn (Turjaški) hilff nit weniger als der Herr der seinen zu getrösten habe.

razpustil, ukazavši vitezom, da naj bodo vsak hip pripravljeni, ako bi jih klical. Jednako sta storila Thurn in Kisel z ondotno pehoto, ki se je bila nabrala iz srednje četrtine (Dolenjskega), dalje Ivan pl. Barbo v Metliki s pehoto iz spodnje četrtine (Metliškega) in deželni stanovci z gorenjsko vojsko, zbrano v Ljubljani. Razpustil se je tudi celjski nabor. Ko jo je Hasan sam odpihal, je bilo Kranjcem prav všeč. Bali so se, da bi jim Turek z drugo četo za hrbtom vdrl v domačo deželo, ko bi se vsa vojska merila s Hasanom 12 milj proč od meje. Da bi imeli več orožja, so deželni stanovci postavili dva nova puškarja za spodnjo četrtino Kranjske, namreč novomeška ključavničarja Leonarda Kunstlna in Kilijana Heslna.

(Dalje pride.)

Škofa Tavčar in Hren o bitvi pri Sisku.

Ljubljanski škof Ivan Tavčar je bil cesarski namestnik Notranje Avstrije. Zaradi tega je včasih po več mesecev moral bivati v Gradcu. Kmalu po bitvi pri Sisku, namreč 4. julija 1593, je pisal iz Gradca kardinalu (Cinthio) v Rim nastopno pismo, čigar vsebina je zanimiva. Pismo ne omenja samo delovanja škofovega, ampak tudi njegovo željo, da bi kardinal obširno poročal papežu o zmagi pri Sisku, kjer je bilo malo dni poprej pobitih več tisoč Turkov. To pismo podamo torej v celoti po prepisu, ki se nahaja v Rimu v knjižnici Borghese III. 68 b. fol. 80. Prepis nam je poslal gospod prof. S. Rutar.

«Ill^{me} Dñe Obser^{me}. Litteris quidem Ill^{me} Dñi V^e per Dominum Baronem Cobenzium debita reuerentia et gratitudine acceptis iam pridem respondisse debebam. Verum quia Ser^{mo} meo iubente et publica suadente vtilitate hactenus temporis ad diuersas provincias et functiones delegatus per integrum ferme semestrum abfui, vt proinde tot tam locorum interuallis et mutationibus, quam negotiorum varietatibus distractus debitum scribendi munus interea praetermiserim. Nunc vero pro ea, qua

me licet immeritum prosequitur gratia et benignitate, conceptam de preteritis confidentia, latere eam nolo, dum nouissime in Comitibus Comitatus Goritiensis essem iuxta Ser^{mi} D. N. mandatum, mihi per R^{mm} D. Electum Aquiligiensem significatum, vt eidem in visitatione sua pastorali consilio et auxilio necessario assisterem, id quo pro summo Dei honore et humillima in sedem Apostolicam obedientia teneor ita praestitisse, ut pius ille vir et christianae disciplinae indefessus propagator non exiguum in ea re profectum ad diuinam gloriam et totius populi praesertim uero bonorum consolationem Deo adiuuante fecerit, vnde illis et his desolatis partibus, non parum emolumenti accessurum speramus. Restat ut nunc ad has reliquas prouincias Archiduales iuxta pium eius desiderium se conferat. Quae quidem uisitatio ad extremum mensis Augusti ad summum deuoluetur. Ser^{ms} enim meus pergrato, tam salutare munus amplectens animo, pro posse una cum consiliariis intimis id promouere non desinet, expeditionem uero egomet procurabo et eidem R^{mo} Electo transmittam. Interim licet ego in propria persona ob functiones istas publicas non possim, attamen per Vicarium meum generalem Doctorem Theologum, virum integrae uitae, uisitare exiguam hanc Diocesis meam statui, et ita coniunctis uotis et uiribus cum R^{mo} praefato Deo causam suam iuuante salubrem reformationem morum instituemus et perficiemus, licet interim saeuuat infensissimus vicinus noster Turca undequaque, speramus tandem diuino brachio redimendum iri, prout eiusdem auxilio his elapsis diebus multa Turcorum millia trucidata fuere. Haec ad eum finem reuerenter innuere debui, vt Illma D. V. pro consolatione Suae S^{is} eidem fusius communicare, meque humillime ad pedes S. S. deuouere et una cum Episcopatu hoc meo commendare data occasione possit. Valeat feliciter et prospere Illma D. Vra, cui me demisse simili ratione commendo. Datae Graecy 4 Jully Anno 1593. — Ill^{mae} D^{is} Vrae ad omnia vota paratissimus: Joannes Episcopus Labacensis. Interioris Austriae Locumtenens manu propria mea.»

Osem let po bitvi pri Sisku je potoval Tavčarjev naslednik, škof Tomaž Hren, v Sisek in Petrinjo. Obiskal je Hasanov grob, pregledal po Sisku strahoto razdejanja in potem odšel v Petrinjo, kjer je utemeljil prvo katoliško cerkev, katero so njegovi tesarji postavili iz gornjegrajskega lesa. Poslal ji je Hren pozneje prve župnike. Te zanimive potopisne črtice je zabeležil Hren v svoj dnevnik, katerega hrani kapitelska knjižnica v Zagrebu. Glasé se:

«22. Aug. 1601. Profecti sumus ex Nardi iter facientes ad fluenta Savi per Villas miserrimas: Oborovu, Schelesnu, Martiniza et Trebrevu. Vidi arces ab Hassane Bassa Bosnensi uastatas: steti cum equo meo et uidi Sepulchra Hali Beegi: et ubi clade memorabili nostri vel Turcae affecti sunt. Circa uesperas uenimus in Sissek arcem ad confluenta fluiorum Sauí et Colapis, situ magis ac natura, quam arte uel moenibus munitam. Vidi loca et in iis Deum magnificauí, ubi Hassan Bassa et Turcarum exercitus a nostris fuit victus admirabili victoria et ad futuras generationes memoranda.

23. Aug. 1601. Ex Arce Sissek cum equitibus Viginti et quatuor Peditibus per Oppidi et Civitatis olim eiusdem nominis famosae iuxtaque munitiss. Romanorum Coloniae, nunc autem praeter Rudera et antiquissimum Mausolaeum e duobus magnitudinis stupendae saxis aedificatum, extra solum nil conspiciendae: per Oderam oppidulum et Drenzhinam arcem ad Colapim amnem, per Hassam misere bellicis dissipatam machinis, uenimus ad prandium in Petrinjam excepti bellicorum tormentorum boëtu a praesidiariis egregiae virtutis militibus, circumducti ab extra, vidi steti cum equo meo et Deo gratias egi super Hassan Bassae et Amurathis Turcarum Imperatoris ex Sorore Nepotis sepulchrela. Vidi loca Sardari Bassae Castrorum, unde Petriniam grauissima obsidione pressit: cui Georgius Lenkowizh, Capitaneus Carniolae, fuso Sardari pene innumerabili exercitu succurrit. Tandem propugnaculum ipsam Petriniam ingressi, dispeximus moenia et Arcis situm. Cumque nullum se habere Templum vel minimum Oratorium, moreque pecudum uiuere, sine Deo et Dei cultu, milites quererentur:

ego Thomas ex meis et meorum comitum collatis Eleemosinis Ecclesiam ibi commodo loco aedificandam designavi, praemissa eodem in loco oratione. Ecclesia autem aedificanda (cum illic locorum saxa nusquam suppetant) e lignis Oberburgi conductis et in ratibus aptatis et compositis usque Petrinjam, una cum Altaribus et Campanis mitti vehique promissa est. Titulus Ecclesiae ac Patronus designatus S. Achatius cum X. millibus Martyrum, quo die 22. Junii A. 1593 Hassan Bassa a Carnicis copiis manuque parva miraculose fuit devictus. R^{mus} autem Zagrabienensis innuit loco S. Achatii S. Laurentium Martyrem, in cuius die Festo anno sequenti ab Archiduce Maximiliano Petrinja cum Arce Sissek capta fuit.

A. 1601. In Festo S. Bartholomaei Ap., quae fuit 24 Aug., cum duabus noctibus in Arce Sissek semidiruta, et ad tertiam turrin per Beglerbeium Graeciae (qui arcem ui in suam redegerat potestatem) tormentis aeneis foede dissipata, quae tunc aedificabatur, non sine periculo cuivis patentem pernoctavissimus: semel etiam transmissio Colapi amne ad collem Arci oppositum (ubi alta turris Ecclae BMV. pulvere tormentario solo aequata modo perstat sed a summo usque deorsum fusa (?) hiat) obitis visisque castrametationibus, locis, fossisque et aggeribus, unde Hassan Bassa bellicis magnis tormentis arcem ad irruptionem usque trans Colapim conquassavit ad aliam Excubitoriam turrin inde plus mille passibus distantem, quam ascendimus et sub tecto, ubi nostri Speculatores in hostem excubabant . . . Vesperas ac Completorium recitavimus, transmissoque amne sub Crepusculo serotino in Arcem salvi venimus. Insequenti die dicto Sacro in (miserrima Sissecensi oppidi, quam Hassan Bassa jam occupatam tenuit jamque in Summo Altari equis auenam exhibuit) Ecclesia S. Crucis, ad prandium in Oborovu venimus, transmissio Sauo nec procul viso inde Ibanizh castro, ea nocte mansimus in Shelesnu. Altero mane 25. Augusti Zagrabiam ad prandium uenimus, quod apud Ven. D. Praepositum Franciscum Ergelium sumpsimus. Ejusdem Capituli et Episcopi precibus, tunc infirmantis, Vesperas, Sacrum et secundas Vesperas in Pontificalibus die 26 Aug.

die Ecclesiae Zagrabiensis Festo Dedicacionis solenissime peregi. Et Deo gratias actis sequenti die Oberburgum uersus discessi. Laus Deo.»

«Michael Xylurgus, 25. Mart. 1605 Presbiter ordinatus, missus est e Collegio Oberburgensi Petrinjam, ut illic curam habeat animarum. Factus est primus parochus Petrinniensis, cui a Ser^{mo} Archiduce Ferdinando 16 R. Menstrui Stipendii obtinuimus.

Michael Tischlerus, ex S. Bartholomaeo Inf. Carn. Dioec. Labac., 29. Mart. 1603 Presbiter ordinatus. Petrinjae, cui loco Parochum cum dedimus, mortuus est. Sicut etiam Joannem Plechanum. Ibi quoque Vita pie functus est.

13. Sept. 1603 reversi sunt Fabri nostri Lignarii ex Petrinja perfecto totaliter Sacello ac Turri ibidem nostris sumptibus et materia hinc ratibus missa, aedificata pro militiae Praesidii illius spiritali aedificatione et consolatione.»

A. K.

Slovenska osebna imena v starih listinah.

Spisal J. Scheinigg.

(Dalje.)

51.) **Svetoslav** (Zwanzlawe), priča, kakor Svetin. (Str. 695.) Ime znači: validi nomen habens, ἱεροζωλῆς, ἱερώνυμος, staronemški Hrosuitha. Zanimivo je gotovo, da se je ohranil staroslovenski nosnik v vseh štirih imenih, ki se naslanjajo na podlago svetū.

52.) **Svojslav** (Zvveizlavs), priča, kakor četrti Predislav. (II. 503.) Ime pomenja: a «suus» nomen habens.

53.) **Šur** (Schur). Okoli l. 1160 odstopil je Pilgrim od svojih pravic do očetovega posestva v korist Admontcem. (I. str. 398.) Med pričami je Chunrat cognomento Schur. V staroslovensščini pomenja šura, šurī, šurinū = uxoris fratrem. Bržkone isti Chūnradus Schv̄re ali Schūr je pričal, ko je leta 1185 Otakar, vojvoda štajerski, vzel Admontce pod svoje pokroviteljstvo in jim potrdil svoboščine in darila, katera so

prejeli od njegovih prednikov, od njega in njegovih ministerjalcev. (Str. 628 in 630.)

54.) **Šurjan** (Surian) Chónradus, priča, ko je l. 1195 potrdil Konrad, opat reunski, da je njegovemu samostanu podaril Rudolf Rožeški (de Rase) dve posestvi v Starem Dvoru pri Brezah. Šurjani so še dandanes na Koroškem; pri Gospej Sveti zove se neko posestvo Schurian-Hof. (II. 25.)

55.) **Trdodrag** (Dridodrago), suženj, kakor Bratrica. (I. 56.) Ime je jednako nemškemu Hartlieb.

56.) **Trdoglav** (Turdagouuo), priča, kakor četrti Sveto-polk. (I. str. 21.) Jako važen je drug Trdoglav. Omenja se v listini od l. 1023, da je malo prej (nuper) zapovedoval po okraju (pagus) ob Murici grof Turdogowus, in v drugi listini od leta 1025 se bere «in comitatu comitis Dvrgouuues». Gospodoval je torej slovenski plemič kot okrajni grof po Muriški dolini na Gorenjem Štajerskem še začetkom 11. stoletja. (Str. 50 in 53.)

57.) **Trdogoj** (Dridogoi), suženj, kakor Bratrica. (Str. 56.)

58.) **Trdoslav** (Tridizlaw) je bil plemenitega rodu. Leta 1188 je ustanovil s svojo ženo Slavo cerkev sv. Valdburge v Liesingu pri Ljubnem. (Str. 675.) Ime znači: a firmitate nomen habens.

59.) **Valhun**. To ime se nahaja prav pogostoma. Navedli bomo vse Valhune po časovnem redu: Waltchoun, mož plemenitega rodu, je prepustil l. 1070. 30 zemljišč v Sulmthalu (Sulpa) briksenskim škofom. (Str. 82.) — Drug Walcón navaja se kot priča v ponarejeni listini od l. 1096, s katero je potrdil cesar Henrik IV. ustanovitev šent-lambertskega samostana na Gorenjem Štajerskem. (Str. 102.) — Leta 1103 je obdaril Henrik II., vojvoda koroški, samostan šent-lambertski s cerkvijo in posestvi v Lindu pri Knittelfeldu s planinami in drugimi posestvi. Med pričami je Walchón de Lvngov. (Str. 110 in 112.) — Neki Waltchón je bil priča, ko je okoli l. 1120 podaril Grimolt svoje posestvo v Deimlenu, v aniški dolini, samostanu berchtesgadenskemu. (Str. 122.) — Okoli l. 1128 je kupil Konrad I., nadškof solnograški, od Walchvona

pristavo in jo podaril hospicu breškemu; tudi med pričami te listine se bere Walchon; bržkone jedna in ista oseba. (Str. 113 in 134.) — Peti Walchun je pričal, ko sta se okoli l. 1130 pogodila opat šent-pavelski in Engelbert, grof sponheimski, o nekaterih posestvih v ptujski marki. (Str. 144.) — Bil je tudi za pričo, ko je istega leta podaril neki Wisint v Ensthalu svoje posestvo šent-peterskemu samostanu solnograškemu. (Str. 144.) — Walchon de Stain podaril je Admontcem okoli l. 1135 tri posestva, malin in več podložnikov v Elsendorfu na Bavarskem. (I. str. 158.) — Walchun de Dumerstorf je pričal, kakor Kristan, ki smo ga navedli pod št. 24. (II. str. 3.) — Leta 1139. je pričal Walchon, brat Gerbotov, kakor Janez de Marchia. (I. str. 186.) — Dva Walchuna se nahajata kot priči v isti listini, kakor Bato pod št. 2. (Str. 195.) — Walchon, sin Chovnov, je bil priča, ko je okoli l. 1140. svobodin Otacher de Eiche podaril Admontcem poldrugo posestvo v Schwarzenbachu po svoji smrti. (Str. 204.) — V listini, spisani okoli l. 1140., omenja se Valchun, da mu je izročil krški škof Roman I. neko posestvo. (Str. 209.) — Leta 1146. sta izročila brata Hartwich, s priimkom Wolf, in Amelrich posestvo v Slawespachu Engilschalchu Breškemu. To izročitev je potrdil Konrad I., nadškof solnograški. Med pričami je Walchun. (Str. 264.) — Walchun nobilis de Machlant je bil posestnik na Gorenjem Štajerskem, kakor smo že omenili pri Dedovitu. (Str. 281.) — Waltunch de Potsach (= Potočah) je pričal, ko je okoli leta 1150. Ellenhardus «commutator» admontskemu samostanu prodal vinograd v Potočah pri Glocknitzu za 18 srebernih mark. (I. str. 300.) — Walchun de Sewen je bil priča, ko je okoli leta 1150. Adelheit iz Kurzkirchena Admontcem podarila 9 podložnikov v Lassingu (Laznich). (I. str. 307.) — Podložnik (proprius = Eigenmann) admontskega samostana, ki mu je bilo ime Walchoun, vstopil je v visoki starosti (in extremis suis) kot redovnik (habitum induit) okoli l. 1150. Pri ti priliki podaril je samostanu svoje posestvo v «Fuhtachu». (Str. 311.) — Walchon, brat Crimov, je pričal, ko je okoli l. 1150. podaril kovač Lanzo v Schwarzenbachu Admontcem

neko posestvo «ad Triebin» v Paltenthalu. (Str. 316.) Med pričami te listine je še drug Walchun, črevljar (sutor). — Walchun je pričal, da je okoli l. 1150. podaril svobodin Gerhart Getzendorfski Admontcem posestvo pri Judenburgu. (I. str. 325.) — Walchun, vojak (miles) Otona Devinskega («Tivene» = Tiffen pri Trgu na Koroškem), priča, kakor prvi Šur, v listini, napominani pod št. 53. (Str. 398.) — Walchun je med pričami, ko je okoli l. 1160 Dietmar Halmile podaril samostanu Garstenskemu posestvo v Eichu v aniški dolini. (Str. 421.) — Okoli l. 1175. je podarila plemenita gospa Judita iz Bistrice svoje posestvo Admontcem. (Str. 542.) Med pričami je Walchun. Ker imamo na Koroškem nad 20 Bistrice, je zelo težko, natančno določiti, v kateri Bistrici je bila Judita domá. Njen zet je bil Reginher de Toavernich (Dobernik). Ta kraj se sedaj imenuje Steierberg pri Trgu. Torej je resnici podobno, ako mislimo na Bistrico v občini trški. — Walchun, suženj; oženil se je s sužnjo Hadeovgo. Njegov gospodar Harand in žena mu Hadewiga podarila sta Walchuonu novo krčeno zemljišče (novale). Walchun pa je podaril okoli l. 1180. najmlajšega sina na altar device Marije v Garstenu. (Str. 575.) — Leta 1183. je podaril Reimprecht iz Cmureka posestva v Ingolsthalu pri Brezah Perengarju, opatu šent-lambertskega; med pričami je Uvalchun. (Str. 590.) — Walchun je pričal, ko je l. 1188. podaril Herwicus Boemus, maršal štajerskega vojvode, pred odhodom v križarsko vojsko (iturus Ierosolimam) vse svoje imetje v Feldbachu admontskemu samostanu. (Str. 681.) — Okoli l. 1180. je podaril Heinrich, grof frontenhausenski, cerkvi v Virgenu podložnika, ki je plačeval desetino; za pričo je Walchun de Wense. — Walkun (pušičar? strelec? sagittarius) je pričal, ko je l. 1189. Otakar, vojvoda štajerski, vrnil samostanu reunskemu nekatera posestva. (Str. 685.) — Walchun, svobodin admontskega samostana, kakor Svetin pod št. 49. — Walchun je pričal v isti zadevi, kakor drugi Vito. (II. str. 43.) — Leta 1201. je podaril vojvoda štajerski Leopold III. Admontcem kapelico sv. Martina pri Gröbmingu s tem pogojem, da mu gorite dve večni luči v admontski cerkvi. Kot priča

je potrdil to pogodbo Uvalchun de Griezpatch. (II. str. 73.) — Isti vojvoda je dovolil l. 1203. stolnemu kapiteljnu krškemu, da smé po dva vozova vina brez mitnine voziti skoz Štajersko; pričal je tudi Walchunus de Chraezniz (= Krasnica na Krki). (II. 106.) — Ko je l. 1203. Walther, škof krški, potrdil svojemu kapiteljnu prošitjo v Geirachu in desetine na Motnici, sta pričala Ulricus et Walchunus de Dirnstein (pri Brezah). (II. str. 104.) — Leta 1207. je potrdil Eberhard II., nadškof solnograški, razsodbo opata osojskega in Bernharda, župnika na Krčici («Gurscitz», sedaj St. Johann am Brückl), o pravdi, ki sta jo imela samostan šent-lambertski in Eberhard, župnik fondorfski, o cerkvah v Obdachu in Baumkirchenu pri Judenburgu. Med pričami je Walchunus de Frisaco. (II. str. 127.) — Liupold III., vojvoda štajerski, je potrdil l. 1214. vse, kar je podarila plemenita gospa Elizabeta samostanu v Gössu; pričal je Uvalchun. (II. str. 200.) — Walchon de Prethingen je pričal, ko je l. 1219. Eberhard II., nadškof solnograški, potrdil pogodbo, katero sta sklenila samostan reunski in župnik sv. Lovrenca na Hengsbergu o desetini v Stanigojevi Vasi (Stanigoistorf, sedaj Stangersdorf). (II. str. 245.) — V listini, napominani pod imenom Leskovar, nahajajo se za priče trije Valhuni: dominus Walchunus de Nobs, dominus Walchunus de Retensdorf, dominus Walchunus de Dvmirstorf. (II. str. 263 in 264.) — Leta 1232. je podpisan kot priča Walchun, ko je Eberhard, župnik v Pelsu, pismeno pričal o pravdi, ki sta jo imela samostan sekovski in Pilgrim, župnik fondorfski, o mejah župnije fondorfske in kobenške. (II. str. 402.) — Ko je leta 1236. isti nadškof potrdil pogodbo med Otonom königsberškim in Porzanichom, mestjanom breškim, je med pričami dominus Heinaricus, sin Walhunov. (II. str. 442.) — Konrad, opat admontski, je podaril l. 1237. Diepoldu desetine in dve posestvi v Dolniku («Tolnich», sedaj Tolling na Gorenjem Štajerskem). Med pričami je Walchun de Dvmirstorf. (II. str. 470.) — Leta 1240. sta se pogodila Henrik, škof sekovski, in mlajši Wulfing Stubenberški o desetinah v Passailu; pričal je Walchunus de Ratenstorf. (II. str. 494.) — Že napominani nadškof Eberhard II. in Friderik, vojvoda štajerski, sta potrdila to

pogodbo l. 1240., katero je podpisal kot priča isti Walkunus de Ratenstorf. (II. str. 496.) — Leta 1242. se je pogodil prej imenovani škof Henrik s svojim kapiteljnom o mejah fondorfske in kobenške župnije. Za pričo je Walkunus davkar (decimator) de Vanstorf. (II. str. 521.) Isti mož je podpisal listino, s katero je potrdil še istega leta nadškof Eberhard II. ono pogodbo. (II. str. 523.) — Ko sta se l. 1242. pogodila Ulrich Wildonski in kapitelj sekovski o nekaterih posestvih pri Ločah (Landscha) je pričal Waltunch. (II. str. 527.) — Walchunus je pričal, ko je večkrat napominani nadškof Eberhard II. podaril redovnicam (sorores litteratae) admontskim l. 1244. 10 mark dohodkov iz posestva pri Pelsu. (II. str. 550.) — Isti nadškof je podaril l. 1245. samostanu sv. Petra v Solnogradu desetino v vasi, Schiltlehen imenovani. Priča je Walthunus de s. Petro. (II. str. 558.)

60.) **Večegoj** (Ecegoi), suženj, kakor Anica. (Str. 57.) — Drug Večegoj (Wescego) je pričal, ko je okoli l. 1185. Isinrik, opat admontski, samostanu svojemu vnovič pridobil že izgubljene pravice do rudnikov (fodinae) na gori Zezzen pri Hüttenbergu na Koroškem. (I. str. 636.)

61.) **Videc** (Widetz) je pričal, ko sta l. 1240. potrdila Friderik I., vojvoda štajerski, in Eberhard II., nadškof solnograški, da je Henrik Grafensteinski podaril sekovskemu kapiteljnu tri posestva v Ratschu pri Arnožu. (II. str. 498.) Ime se izvaja od debla vidū = visus.

62.) **Vito** (Wito). Okoli l. 1070. je podelil svobodin Rihheri na altar sv. Kasijana in Ingenuina v Briksenu zemljišče, kar ga je imel v Ločah (in loco Lontsach, sedaj Landscha) pri Lipnici. Pričal je Wito. (Str. 56.) — Drug Vito (Wito) je bil priča, ko je l. 1197. Adalbert, nadškof solnograški, razsodil pravdo med Friderikom Ptujskim in Admontci o posestvih v Mvckenau-u (Mokirnov) pri Lipnici. (II. str. 43.)

63.) **Vitobrater** (Witobrater), suženj, kakor Bratrica. (I. str. 56.)

64.) **Vitoglav** (Uuitagovuo) je pričal o isti zadevi, kakor šesti Svetopolk. (I. str. 25.)

65.) **Vitomir** (Witmarus) je priča, kakor drugi Vito. (II. str. 43.) — Vitomir (Witmar) Trušenjski (de Truhsen) je pričal, ko je okoli l. 1130. Ceizolf, sin starejšega Engelberta, grofa Sponheimskega, obdaril krško, šent-lambertsko in šent-pavelsko cerkev z različnimi posestvi. (I. str. 147.) — Tretji Vitomir (Witmarus) nahaja se v listini, v kateri je pričal Šurjan. (II. str. 25.) Bil je oficijal v Ribnici ob celovškem jezeru. — Witmarus de Hopfgarten je zamenil l. 1233. z Geroldom, proštom v Stainzu, posestvo v Rutzendorfu za druga v Schwarzenschachenu pri Stainzu. (II. str. 404.)

66.) **Vol**. Vdova Diemut je podarila l. 1195. Admontcem dva dvora pri Wengu. Podpisal je listino Hainricus Vol de Fische. (II. str. 23.)

67.) **Volja** (Wola), suženj, kakor Bratrica. (I. str. 56.)

68.) **Vranica** (Uraniza), istotako. Vranj pomenja: niger, corvus.

69.) **Vrljug** (Urliuch), plemič. V imenu Sofije, mejne grofinje štajerske, je izročil posestvo v Eichu pri Wildonu duhovniku Wolfkeru v zameno za drugo posestvo pri samostanu reunskem blizu Gradca okoli l. 1135. (I. str. 135.) — Okoli leta 1140. prepustil je Trunto, opat michelbeurenski, nekemu Urliugu posestvo v «Trasmesdorfu» na Dravskem Polju. (Str. 195.) Podstava imenu je: vrl, kar pomeni škilastega človeka; pr. na vrlje = schief. (Mikl. Et. Wb. 384.)

70.) **Všcča** (Uzeza), suženj, katerega je podaril l. 954. z ženo vred nemški kralj Oton I. kleriku Dietprehtu v Sörgu (in loco Zuric) v okraju hrvaškem (in pago Crouati), v glinski dolini na Koroškem. (I. str. 27.)

71.) **Zlodej** (Zlûdei) Sifridus je med pričami, ko je l. 1203. Walther, škof krški, potrdil svojemu kapiteljnu desetino na Motnici. (II. str. 104.)

72.) **Žir** (Sirus). Ta priimek je imel Sigehart, grof de Scala. On in soproga mu Sofija podarila sta okoli l. 1140. pri Libochu samostanu formbachskemu na Bavarskem 50 posestev, katera je Sofija podedovala po svojem prvem soprogu Henrik, vojvodi koroškem. (I. str. 198.) Beseda žirj pomeni vita.

73.) **Žitolas** (Sitolas), suženj, kakor Bratrica. (Str. 56.)

74.) **Žitoljub** (Sitolieb). Bil je duhovnik in je podaril okoli l. 1125. samostanu garstenskemu svoje posestvo v Aiglern-u v aniški dolini. (I. str. 127.)

75.) **Žitovit** (Sitiuuit), suženj, kakor Bratrica. (Str. 56.)

76.) **Žiznec** (Scisniz), suženj, kakor Anica. Tudi žizni pomenja vita.

Razvrstimo navedena imena še po stoletjih. Iz 9. veka imamo samo jedno ime (Svetopolk). V desetem stoletju se nahaja isto in poleg njega še tri druga imena. Sedem jih je iz 11. stoletja; največ imen, namreč 94, spada v 12. vek, dočim jih 13. vek nima več ko 34. Od srede trinajstega stoletja izginejo slovenska osebna imena popolnoma; zadnja letnica je 1245. Samo jedno ime (Valhun), o katerem pa se ne more za gotovo trditi, da je slovensko, udomačilo se je med nemškim plemstvom. Našli smo ga v zgoraj napominani knjigi 45krat. Da je število osebnih imen v 9. in 10. stoletju toli neznatno, izvira iz tega, ker tudi listin iz tega časa ni veliko in ker sploh nekatere listine nimajo nobenih osebnih imen.

(Dalje pride.)

Drobtinice iz furlanskih arhivov.

Nabral **Ant. Koblar**.

(Dalje.)

Novo Mesto. 2. jul. 1473 podeli patrijarh Marko novo-meškim frančiškanom pravice, da smejo pobirati biro za samostan ter spovedovati in pridigovati v cerkvi sv. Leonarda. 3. okt. 1500 potrdi generalni vikar Frančišek samostanu ravno omenjene pravice, katere so frančiškani prejeli od papeža, in jih raztegne na vse frančiškanske samostane Kranjske (Carniole). (A. a, 24, 306.) — Jakob Turjaški (Auersperger), prošt novomeški in naddijakon Slovenske Marke, se omenja 19. maj. 1495 (A. a, 18, 69). 30. maj. 1495 (A. a, 18, 94). 12. jul. 1496 («archidiaconus Inferioris Marchie in Carniola»)

(A, a, 18, 218), 25. nov. 1496 (A, a, 18, 228), 28. jan. 1497 (A, a, 16, 342), 23. febr. 1497 (A, a, 18, 237), 4. mar. 1497 (A, a, 18, 232), 7. apr. 1497 (A, a, 18, 362), 10. mar. 1498 (O. z.), 15. apr. 1499 (A, a, 22, 158). — 28. apr. 1499 je pa kralj Maksimilijan po smrti prošta Jakoba Turjaškega za novomeško proštijo in priklopljeno (annexam) ji faro v Šent-Rupertu predlagal ljubljanskega prošta in svojega pevca Jurija Sladkonjo (Slakonia) in patrijarh ga je potrdil 23. jul. 1500.¹ (A, a, 24, 301.) — 7. sept. 1495 vikar in kanonik Jurij Skrile. (A, a, 16, 133.) — 12. jul. 1496 je dobil Ivan Cultellificis (nožarjev sin) iz Novega mesta, ker je Leonard Weichselberger odšel župnikovat v Semič, novomeški kanonikat, za kateri ga je predlagal prošt s kapiteljnom patrijarhu. (A, a, 18, 218.) — Po smrti Jakoba, sina Nikolajevega, je prejel 25. nov. 1496 šmarijski župnik Mihael Sterlecker novomeško dekanstvo. Namesto njega je bil vmeščen Frauman, beneficijat na Krki. (A, a, 18, 228.) Omeni se Sterlecker, dekan novomeški, župnik šmarijski in naddijakon Slovenske Marke, 1. maja 1499 (A, a, 24, 212); 1. sept. 1499, ko je po smrti Kancijana Radelna z novomeškimi kanoniki predlagal patrijarhu za izpraznjeni kanonikat vrhniškega vikarja Venceslaja (A, a, 24, 219), ter kot naddijakon in dekan kapiteljski 31. okt. 1500. (A, a, 23, 118.) — Po smrti Jakoba Kica (Khyecz) je 4. marc. 1497 postal kanonik Ivan Škorbut (Schkrobuth), vikar v Šmarjeti. (A, a, 18, 232.) — Višje redove so prejeli Novomeščani: Lovrenc Suhipetek (Suchipethech ex Rudolfsverd) 12. dec. 1494 mašništvo na mizni titel Ivana Schorfa; Ivan, sin krojača Marina, 19. sept. 1495 dijakon na mizni titel Jurija Mordaxa (Nobilis in Provincia Marchie Carniole) in 12. dec. 1495 mašništvo; Gregor Genich (Jenič?), klobučarjev sin, 19. sept. 1495 mašništvo na titel Andreja Turjaškega (Capitanei in Castro); Baltazar Gall, sin pok. Gašparja, 21. marc. 1497 na titel metliškega glavarja

¹ «Catalogus Cleri Dioec. Labac.» (1893) ima na 12. strani: Georgius Slatkonia, 1513 — 1522. Prva letnica je tedaj napačna.

Žige Pirsasubdijakon, 20. maja 1497 dijakon in 14. apr. 1498 v Ogleju mašništvo; Jurij Škorbut (Scrobuth), Matijev sin, 22. dec. 1498 v Čevdadu dijakon; Jurij, sin mesarja Petra, 31. marc. 1498 v Beljaku subdijakon na titel prošta Jak. Turjaškega in dekana Mih. Sterleckerja, 14. apr. 1498 v Ogleju dijakon in 9. jun. 1498 v Čevdadu mašništvo; Martin Pimperli, sin pok. Nikolaja, 14. marc. 1498 v Ogleju subdijakon in 22. dec. 1498 mašništvo; Ivan Colbicz, sin Hrizogona (de Nova Civitate), na titel vojnika pl. Cschernomel 23. febr. 1499 subdijakon, 16. marc. 1499 dijakon in 30. marc. 1499 v Ogleju mašništvo; Jakob Petelin (Petellin de Rudolffswerd) 13. jun. 1500 dijakon na titel oprode Jurija Durrerja. Tonzuro in nižje redove so prejeli: 20. avg. 1497 novomeški kanonik Mihael Valler, 23. febr. 1499 Novomeščana Ivan, sin Marina Hostavice in Pankrac, sin Petra Kokalja (Chochel). (O. z.) — Naddijakon Polidor pl. Montagnana je postal luteran («eum haereticum euasisse, uxorem duxisse et alia multa turpia, foeda et profana patrasse»). Zaradi tega je izgubil naddijakonsko čast in so ga vrgli (l. 1563) v Ljubljani v ječo. Gorenjskemu naddijakonu Juriju Grafu je bil izročen tudi dolenski naddijakon. Isti se imenuje 7. jun. 1564 «Archidiaconus utriusque Carniolae», Ambrož Haumann pa «Commissarius Carniolae». Graf je obiskal kot naddijakon tudi cerkve savinjskega in dravskega naddijakonata. A ker se je Montagnana že l. 1564 spreobrnil in pokatoličnil, podelil mu je oglejski generalni vikar Jakob Maraccus naddijakonstvo na Štajerskem; torej se l. 1565 imenuje «Archidiaconus Stiriae et Sauniae». Graf in Montagnana sta bila novomeška prošta. (A. b.) — Po smrti Baltazarja Cestnika je dobil 20. dec. 1620 kanonikat v Novem Mestu Luka Grbec. (A. c. 9.) — Po smrti Marka Khuna (Cunei) je bil 11. maja 1622 za novomeškega prošta potrjen Albert Pessler, vikar tržaškega škofa. (A. c. 10.) — 23. avg. 1632 je postal prošt Nikolaj Mrav naddijakon Dolenskega (Inferioris Carniolae.) (A. c. 11.) — Ko je resignoval na dekanstvo Luka Grbec, je bil 19. sept. 1637 za isto čast v kapiteljnu od patrijarha

potrjen Frančišek Mrav. (A, c, 11.) — Kristopoljski škof Mihael pl. Chumberg postane 10. jul. 1650 dolenski naddijakon in 17. avg. 1650, po smrti Frančiška Mrava, prošt novomeški. (A, c, 13.) — 27. nov. 1650 je dobil kanonikat v Novem Mestu Lovrenc Kumer, nadalje pa še v istem letu tudi: apost. protonotar Matej Dienstmann, Mihael Resman in Luka Grbec. (A, c, 13.) — 10. jun. 1715 je prejel pičenjski pomožni škof in novomeški prošt Jurij Fr. Ksaver pl. Marotti dolensko naddijakonstvo. (A, c, 18.)

Osilnica. Za župnike osilniške so bili potrjeni: po smrti Ivana Jakoba Rotha 8. apr. 1696 Peter Janež, po Janeževi smrti 14. avg. 1706 Frančišek Kosler in, ko je ta odšel v Črmošnjice, 16. mar. 1718 Jakob Schleimer. (A, c, 18.)

Polhov Gradec. 28. jun. 1328 je bil plemenitnik «Herchlinus de Pilichgraz» sodnik v Ljubljani. (C, 3, 2, 14.)

Poljane. 15. jul. 1499 in 31. maja 1500 je bil ondi za župnika Vrban; nekemu njegovemu župljanu je bilo pa ime Gregor Osenek. (A, a, 22, 198 in A, c, 23, 61.) — Od patrijarha so prejeli za poljansko faro potrjenje nastopni župniki: Po smrti Antona Tropine 7. febr. 1642 Andrej Jereb (A, c, 12); 15. dec. 1644 Lovrenc Hörner, duhoven ljubljanske škofije (A, c, 12); 4. apr. 1656 Jurij Mayrhofer (A, c, 13); 16. jul. 1672 Andrej Hudačut. (A, c, 15). Po smrti Ivana Gašparja Jagra je bil 3. apr. 1705 potrjen žirovski župnik Ivan Krstnik Schinnigk (Šinik) (A, c, 17); po Šinikovi smrti Andrej Blaznik 28. jan. 1716 (A, c, 18); po odhodu Blaznika 15. nov. 1718 Ignac Rupar (A, c, 18); 16. jun. 1734 Ivan Bernardin Bogataj (A, c, 20) in po njegovi smrti Mihael Mrak 6. avg. 1742. (A, c, 21.)

Polšnik. 16. okt. 1286 je izdal patrijarh Rajmund della Torre v Čevdadu listino, s katero je ustanovil kuracijo v Polšniku. Bratje Friderik, Bernard in Haynselm (Ivan) Apfaltrer so v šentrupertski fari (Grailaw) v kraju «Pillichperg» (Polšnik) na svojem svetu z dovoljenjem pokojnega šentrupertskega župnika Hermana sezidali cerkev Matere božje

in ji darovali potrebno opravo. Nekaj časa ni imela nova cerkev duhovna. Župnik Herman je pa izločil kraje od «Nag» do «Cliemberga» iz svoje fare, namreč dva «Sumnikh»-a (Šumnik), «Rabben» (Ravne), «Primbbberkh», «Nag», «Durrnperg» (Sušjek), «Nezzelberg» (Koprivnik), «Och», «Jakobikh» in «Pulichperg» (Polšnik). Patrijarh je določil, da naj ti kraji vzdržujejo duhovna v Polšniku in mu dajejo darove. Rodbina Apfaltrerjev naj ima pravico duhovna prezentovati, župnik šentrupertski pa potrditi. (Po prepisu od 10. apr. 1499; A, a, 24, 211.)

Prem. 10. mar. 1498 je bil Volbank Gornjegrajski (Obernburger) glavar v premskem gradu. (O. z.)

Préserje. Duhoven Konrad Gornjegrajski (de Obremburga), stanujoč v Kamniku (Stayn), postane 19. febr. 1350 na prošnjo cirkniškega župnika Ivana de Reate ondi stalen kurat ali vikar, vendar s tem pogojem, da njegov naslednik, ko ga bode imenoval cirkniški župnik, zaradi tega še ne bode stalno nameščen. (C, 3, 4.)

Radeče. 19. mar. 1496 je dobil v Čevdadu tonzuro in manjše redove dijak oglejske škofije Jurij, sin pokojnega Mihaela iz Radeč (Roczach). — 14. mar. 1498 je bil v Šibniku (Sibennkh) predstojnik gradu Filip Brdnikar (Berdnekher). 22. dec. 1498 je bil posvečen v diakona in 23. febr. 1499 v duhovna Jurij, sin kovača Matije iz Radeč. (O. z.)

Radovljica. Jurij, župnik radovljiški, menja okrog leta 1325. (13. okt.) za faro z Viljemom, župnikom v Paternionu. (C, 1, 2.) — 13. apr. 1492 je bil Jakob Radovljiški kapelan v Vipavi. (A, a, 17, 40.) — 19. sept. 1495 je prejel v Čevdadu subdijakonac Pankrac, sin Klemena iz Radovljice, na mizni titel koroškega kamernika Artmana svobodina pl. Kreiga (Liberini de Craich). 19. dec. 1495 je Pankrac postal dijakon in 27. febr. 1496 mašnik. 16. mar. 1499 je bil pa v Čevdadu posvečen v mašnika Ahac, sin pokojnega krojača Jurija iz Radovljice. (O. z.)

Reka (Kočevska). 19. mar. 1496 je postal v Čevdadu Matija, sin pok. Pavla Žlabuder (Slabuder) iz Reke (Riegl),

na mizni titel Jurija Moisse «de Wechsenstain» (Boštanj), glavarja v Ptuj (Capitanei Petaviensis), subdijakon, 2. apr. 1496 dijakon in 28. maja 1496 duhoven. Subdijakonat je dobil 17. dec. 1496 tudi Nikolaj, sin Jurija Specka (ex Riech), na titel gosp. magistra Virgilija pl. Graben (de Groben), 18. febr. 1497 pa dijakon in 21. mar. 1497 mašništvo. (O. z.) — Leta 1621. dobi faro Ivan Jakšič (Jagaschitz). (A, c, 9.) — Po smrti župnika Frančiška Oplaniča je bil 1. apr. 1696 potrjen za faro J. Matija Sturm. (A, c, 17.) — Po smrti župnika Matije Fuchsa je patrijarh potrdil na predlog Henrika kneza Turjaškega za reško faro mozelskega župnika Jurija Slakoino. (A, c, 21.) To je bila zadnja konfirmacija od patrijarha za kranjski del oglejske škofije, ki je po kanonični delitvi patrijarhata v dve nadškofiji 6. jul. 1751 prišel pod Gorico.

Ribnica. V drugi polovici 15. stoletja je umrl pri svetem Juriju (v Čatežu) župnik Vit, ki je bil doma iz Ribnice, in za njim je dobil faro Jurij Semenič na predlog kostanjeviškega opata. (A, a, 4, 94.) Posvečeni so bili Ribničani: 25. mar. 1497 je dobil v oglejski cerkvi tonzuro Mihael Rayfinizer (de Rayfinicz), 10. mar. 1498 je postal subdijakon na mizni titel premskega glavarja, 14. apr. 1498 v Ogleju dijakon in 9. jun. 1498 v Čevdadu mašnik. Ivan Jaklič, Mihaelov sin, 31. mar. 1498 v Beljaku postane subdijakon na titel metliškega glavarja Žige Piersa, 14. apr. 1498 v Ogleju dijakon, 9. jun. 1498 v Čevdadu mašnik. Ivan, Erazmov sin, 23. febr. 1498 subdijakon na titel Žige Lambergerja in 30. mar. 1499 dijakon. Ivan, sin pok. Mihaela, in Štefan Konopše dobita 14. mar. 1500 dijakon in 4. apr. 1500 mašništvo. Tonzuro in manjše redove sta prejela v Čevdadu Mihael, sin Vida, in Ivan, sin Jurija Ajtiča (Ayticz) iz Ribnice. (O. z.) — Leta 1496 je na Bregu (Willingrein) stanoval plemenitnik Ivan Lamberger. (A, a, 18, 210.) — Župnik Jakob Zobelsberger je umrl v Ribnici nekoliko pred 7. febr. 1497 in potem je bil za provizorja postavljen duhoven Tomaž. (A, a, 16, 350.) — Kralj Maksimilijan je 28. febr. 1497 za izpraznjeno faro

prezentoval svojega tajnika Petra Bonhomo, in patrijarh ga je potrdil 6. apr. 1497. (A, a, 18, 240.) — Za Bonhoma je bil vikar v Ribnici Matija Stern 24. dec. 1497 in 7. mar. 1498, ko mu je patrijarh zažugal z izobčenjem, če se ne opraviči, zakaj da izvršuje naddijakonske posle. (A, a, 20, 51.) A vendar je nosil Matija Stern še 26. mar. 1498, ko je prejel od patrijarha za-se in za vse kurate in kapelane ribniške fare pravico, odvezovati od pridržkov, naslov župnika v «Chamringu» ter vikarja in naddijakona v Ribnici. (A, a, 20, 61.) Enako čast je imel tudi še 23. nov. 1499. (A, a, 22, 236.) — 19. maja in 6. nov. 1500 je bil vikar v Ribnici Erazem Valpurger, tržan pa Leonard Costa. (A, a, 23, 61 in 120.) — Župnik Kristof Plankel (Planch) je dobil 21. avg. 1618 kapelanijo sv. Hermagore in Fortunata v Ribnici, 7. mar. 1619 je bil pa potrjen za kamniško faro. (A, c, 9.) — Po njegovem odhodu je dobil Nikolaj Mrav 28. marc. 1619 ribniško faro, 10. jan. 1620 beneficij sv. Andreja v Dobropoljah, za kateri ga je prezentovala Elizabeta, uдова Erazma pl. Wernecka, 9. maja 1620 naddijakonsko čast in 20. jun. 1620 kapelanijo sv. Hermagore v Ribnici. (A, c, 9.) — 4. jul. 1619 je patrijarh Hermolaj Barbaro potrdil za Ribnico bratovščino presv. Rešnjega Telesa. (A, c, 9.) S to bratovščino je bila združena kapelanija presv. R. T., katero je imel prej Luka Knafelj, 22. okt. 1626 jo je dobil Matija Fideli (A, c, 10), ko je resignoval Adam Pušar, 23. apr. 1633 Jurij Kodrič (A, c, 11), po smrti Jurija Andreja pl. Gallenfelsa pa 24. jul. 1700 župnik in naddijakon Tomaž Renner. (A, c, 18.) — Beneficij sv. Hermagore dobi 20. apr. 1627 F. Karol Keller iz Kormina (A, c, 10.) — 6. jul. 1635 so prezentovali Brniški z Brega («Bernech de Willingrain») za beneficij sv. Andreja v Dobropoljah Frančiška Mrava. (A, c, 11.) 26. maja 1710 je za isti beneficij Henrik Julij baron Bernegkh po smrti ribniškega župnika Tomaža Rennerja prezentoval svojega sina Hermana Julija, ki je imel nižje redove. Župnik Renner se je bil zelo postaral, zato mu je patrijarh 21. febr. 1700 odvzel naddijakonsko čast in jo izročil kočevskemu župniku

*pl. Moschonu. (A, c, 17.) Rennerjev naslednik Ivan Krstnik Sigonij jo je zopet imel, in ko je umrl Sigonij (Žigon), imenovan je bil 4. dec. 1714 župnik Ludovik Kobal, ki je prišel z ihanske fare, dolenjskim naddijakonom v Ribnici. (A, c, 18.) — 5. sept. 1745 je bil potrjen kostelski župnik Lovrenc Tobija Reuz za faro in naddijakonstvo v Ribnici. Vmestil ga je naddijakon Karol Petazz. (A, c, 21.)

Rova. Friderik Kolovški (de Gerlochstayn) se imenuje 14. sept. 1328, ko je dobil v najem mengeško faro. (C, 3, 2, 33.)

Selca. Da ne bi ljudje zaradi oddaljenosti od farne cerkve mrli brez sv. zakramentov, postavi starološki župnik Hilprand Hak za svojega vikarja pri podružnici sv. Petra v Selcih duhovna Nikolaja Cantzlerja in prosi patrijarha, da bi to odobril. Patrijarh Nikolaj potrdi s pismom, izdanim v Glemoni dne 16. nov. 1355, Cantzlerja za stalnega vikarja «in spiritualibus» in mu privoli, da naj vživa dohodke, katere bode dobival od loškega župnika in od ljudij v selškem vikarjatu. Naloži mu dolžnost, da naj v Selcih mašuje in deli svete zakramente, ter da naj dobi potrjenje tudi od frizinškega škofa Alberta kot svojega patrona. (C, 3, 4, 34.) — Po smrti Ivana Kutzpuchelna, stalnega vikarja cerkve sv. Petra v Selcih, ki je podružnica fare sv. Jurija v Loki, dobi 18. apr. 1492 selški vikarjat duhoven Jakob Ventinger. Patrijarh ga potrdi na prezentacijo starološkega župnika Gašparja Marolta, kateremu ukaže, da naj kot «Nuncius et Executor patriarchalis» v onih krajih Ventingerja vmesti v Selcih (A, a, 15, 337.) — Župnik Melhijor Puzik je resignoval na faro in nato je bil 15. apr. 1622 od patrijarha potrjen Andrej Wild (A, c, 10). 28. avg. 1632 je dobil potrjenje Gašpar Telban (A, c, 11). po smrti župnika Mihaela Žerovnika 10. apr. 1668 Matija Falenč (Falesch in Fallerisch pisano) (A, c, 14) in, ko je ta šel drugam, 25. nov. 1692 Gašpar Jager. (A, c, 17.)

Semič. 12. jul. 1496 je dobil semiško faro (s. Stephani in Seyemiz) novomeški kanonik Leonard Weichselberger (A, a, 18, 218). 17. okt. 1500 se pa imenuje «Leonhardus Semenicz plebanus in Semicz». (A, a, 24, 309.)

Smlednik. 24. sept. 1496 je bil vojniki Gašpar Lamberger predstojnik smlejskega gradu (Prefectus Castris Fletnich). (O. z.)

Senožeče. 19. mar. 1496 je bil gospod Henrik Elechar poglavar senožeškega gradu (Capitaneus in Sanosezach). (O. z.)
(Dalje pride.)

Kranjski mahovi.

Spisal S. Robič.

(Dalje.)

Družina XIII. Splachnaceae.

46. *Tayloria* Hook.

104. *T. serrata* (Hedw.) Bryol. eur. Na starem kravjaku na Vršiču v sedlu med Mojstroko in Prisankom.

47. *Splachnum* L. fil. («Splachnon» so imenovali Grki neki mah.)

105. *S. sphaericum* L. f. Na starem kravjaku pri kalu na Záplati.

Družina XIV. Physcomitriaceae.

48. *Physcomitrium* Brid. («Physke» = mehur in «mitra» = kapa, čapka.)

106. *Ph. pyriforme* (L.) Brid. Na vlažni zemlji na Možancih.

49. *Entosthodon* Schwäger. («Entosthe» = znotraj in «odons» = zob.)

107. *E. fasciculare* (Dicks) C. Müller. Na vlažni zemlji na Možancih.

108. *E. ericetorum* (Bals et De Not.) C. Müller. Na pusti zemlji na Možancih.

50. *Funaria* Schreber. («Funis» = vrstica.)

109. *F. hygrometrica* (L.) Hedw. Na raznih krajih; v veliki množini na pogoriščih.

Družina XV. Bryaceae.

51. *Mielichhoferia* Hornsch.

110. *M. nitida* Horn. Na porfiru v kokriški dolini.

52. *Leptobryum* Schimper. («Leptos» = tenek in «bryon» = mah.)

111. *L. pyriforme* (L.) Schimp. Na osojnih krajih in v razpokah skal v okolici olševski.

53. Webera Hedwig. (Po Fr. Weberju, profesorju v Kielu; um. 1823.)

112. *W. elongata* (Dicks) Schwgr. Pod grmovjem ob potu s Šenturške Gore v Poženek.

113. *W. nutans* (Schreb.) Hedw. Na ilovičasti zemlji poleg Šent-Jurija; v razpokah dolomitnih sten v kokriški dolini.

114. *W. cruda* (Schreb.) Schimp. Na rahli zemlji v okolici olševski in na dolomitu v kokriški dolini.

115. *W. carnea* (L.) Schp. Na vlažni zemlji ob potih, po grabnih, na ozarah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

116. *W. pulchella* (Hedw.) Schimp. Na nekoliko vlažni zemlji v okolici preddvorski in vrh Ljubeljce v kokriški dolini.

117. *W. albicans* (Wahlenberg) Schimp. Na vlažni zemlji, pri studencih, potokih, na močvirnih krajih poleg Olševka, Preddvora, po grabnih Šenturške Gore v obilni množini razširjen.

54. Bryum Dill. («Bryon» = mah.)

118. *Br. inclinatum* (Swartz) Bruch & Sch. Na peščeni zemlji v srednjem vrhu Zaplate.

119. *Br. cirrhatum* Hoppe & Horsch. Na Zaplati.

120. *Br. bimum* Schreb. Na vlažnih dolomitnih skalah v kokriški dolini in na Barju poleg Borovnice.

121. *Br. pallescens* (Schl.) Schwäger. Na vlažni peščeni in kamniti zemlji na Storžiču in Zaplati.

122. *Br. erythrocarpum* Schwäger. Na vlažni zemlji v rebro z Možancev v kokriško dolino.

123. *Br. concinnatum* Spruce. Na vlažni zemlji v Slaparjevem grabnu v kokriški dolini.

124. *Br. caespiticium* L. Na zidovju in skalovju v obilni množini, na Šenturški Gori in drugod.

125. *Br. badium* Bruch. Na dolomitnem pesku v kokriški dolini.

126. *Br. argenteum* L. Na peščeni zemlji v okolici olševski in preddvorski; na hallinskem apnenku na Šenturški Gori.

127. *Br. capillare* (L.) Hedw. Sploh navaden mah.

128. *Br. cuspidatum* Schimp. Na starem koritu pri Mačevski koči pri srednjem vrhu Zaplate.

129. *Br. pseudotriquetrum* (Hedw.) Schwäger. Na osojnih vlažnih krajih v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini; v dobliškem jarku Šenturške Gore.

130. *Br. pallens* Sw. Na vlažni ilovičasti zemlji v okolici olševski in preddvorski; na mokrih dolomitnih skalah v kokriški dolini.

131. *Br. turbinatum* (Hedw.) Schwäger. Na vlažni zemlji na Zaplati in Grintovcu.

132. *Br. Schleicheri* Schwäger. Na Močilah poleg Kranjske Gore; pri izviru Mojstranske Bistrice.

133. *Br. roseum* Schreber. V vlažnih listnikih v kokriški dolini, na Šenturški Gori, na Olševku celo s plodom.

55. *Zieria* Schimper.

134. *Zieria julacea* (Dicks) Schimp. Na vlažni, črni zemlji in po skalah, s prstjo pokritih, v Suhi poleg Preddvora in pri Predoslju, v Kamniški Bistrici.

56. *Mnium* L. («Mnion» = razkrojni mah.)

135. *M. cuspidatum* Hedw. Na trohljenih štoréh, na drevesnih koreninah, pod grmovjem na polju, splošno razširjen na Šenturški Gori in drugod.

136. *M. affine* Bland. Pod grmovjem poleg Šent-Jurija.

137. *M. insigne* Mitt. Pod hrasti in grmovjem poleg Šent-Jurija.

138. *M. undulatum* Neck. Pri studencinah, v vlažnih osojnih grabnih, na mokrih krajih po lozah v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini, na Šenturški Gori, povsod obilno.

139. *M. rostratum* (Schrad) Schwäger. Na osojnih, vlažnih krajih, kraj potokov v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini, v doblškem jarku Šenturške Gore in pri Tunjicah.

140. *M. serratum* (Schrad) Brid. Na vlažnih apnenih skalah na Grintovcu.

141. *M. orthorhynchum* Bryol. eur. Na vlažnih skalah in po kamenju na Storžiču, Zaplati in Grintovcu.

142. *M. punctatum* Hedw. Pri studencih, na osojnih, vlažnih krajih po grabnih v okolici olševski in preddvorski; v kokriški dolini in na Šenturški Gori.

143. *M. hymenophylloides* Hüb. Na mokrih apnenih skalah v Veliki Vetrnici na kamniški Veliki Planini.

57. *Amblyodon* P. Beauv. («amblys» = tumpast in «odons» = zob.)

144. *A. dealbatus* (Dicks) P. B. Na mokrih apnenih stenah v ledenici Vetrnici na kamniški Veliki Planini in na mokrem konglomeratu pri Peričniku.

58. *Meesea* Hedwig. (Im. po Davidu Meese.)

145. *M. uliginosa* Hedw. Na mokrih tleh na Zaplati, v kokriški dolini in na Veliki Planini.

59. *Aulocomium* Schwäger. («aulax» = brazda in «mnion».)

146. *A. palustre* (L.) Schw. Na močvirni košenici v Stagnah poleg Olševka.

60. *Bartramia* Hedwig. (Imen. po William Bartram.)

147. *B. ithyphylla* Brid. Na Zaplati in Krvavcu.

148. *B. pomiformis* Razl. *β. crispa* Bryol. eur. Na vlažni zemlji ob potih po lozah, na drevesnih koreninah splošen mah. Na Šenturški Gori v okolici olševski in preddvorski in drugod.

149. *B. Halleriana* Hedw. Kraj ceste na porfiru v kokriški dolini; na črni zemlji v Korošici; na vlažni zemlji pri vodnjaku na Šenturški Gori.

150. *B. Oederi* (Gunner) Sw. Na apnenku na Zaplati; na dolomitu v kokriški dolini; na dahštanskem apnenku na Grintovcu; na porfiru v Kamniški Bistrici in na Veliki Planini kamniški.

61. *Philonotis* Brid. («philo» = ljubim in «notis»).

151. *Ph. fontana* (L.) Brid. Pri studencih na Olševku, v kokriški dolini; v Kamniški Bistrici.

Razl. *ifalcata* Brid. Pri studencih na Olševku,

152. *Ph. calcarea* (Bryol. eur.) Schimp. Na obeh obalah Bistrice kamniške in na obalah Kokre.

62. *Timmia* Hedwig.

153. *T. norvegica* Zett. Po kamenju v ledenici Vetrnici na Veliki Planini kamniški in Močilah poleg Kranjske Gore.

154. *T. bavarica* (Brid) Bryol. eur. Na Storžiču in v Mali Vetrnici na Veliki Planini kamniški.

Družina XVI. *Polytrichaceae*.

63. *Catharinaea* Ehrhart.

155. *Cath. undulata* (Brid) Bryol. eur. Jednozn.: *Atrichum undulatum* P. Beauv. Na vlažni zemlji po lozah, grabnih in drugod v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

156. *C. angustata* (Brid) Bryol. eur. Jednozn.: *Atr. angustatum* Bryol. eur. Na osojni vlažni zemlji v nekem grabnu Šenturške Gore.

64. *Pogonatum* P. Beauv.

157. *P. nanum* (Dill.) P. B. Na ilovičasti zemlji kraj loznih potov na Šenturški Gori.

158. *P. aloides* (Hedw.) P. Beauv. Na osojni vlažni pusti ilovičasti zemlji, kraj loznih potov na Šenturški Gori in v okolici olševski in preddvorski.

159. *P. urnigerum* (L.) P. Beauv. Na takih krajih, kakor *aloides*.

160. *P. alpinum* (L.) Roehl. Na kamnitih in skalnatih krajih na Zaplati in Krvavcu.

65. *Polytrichum* Dill. («Polis» = veliko in «thrix» = las.)

161. *P. gracile* Menz. Na Barju poleg Borovnice.

162. *P. formosum* Hedw. V kokriški dolini in doblškem jarku Šenturške Gore.

163. *P. piliferum* Schreber. Na pusti zemlji v okolici olševski in na Šenturški Gori.

164. *P. juniperinum* Hedw. Navaden mah po gozdih.

165. *P. commune* L. Na vlažnih krajih po lozah v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

Družina XVII. Buxbaumiaceae.

66. *Diphyscium* Mohr. («Dis» = dvojen in «physke» = želodec, mehur.)

166. *D. foliosum* (L.) Mohr. Na ilovičasti, peščeni zemlji na svetlih krajih po lozah na Šenturški Gori.

Skupina III. Pleurocarpae.

Družina XVIII. Fontinalaceae.

67. *Fontinalis* Dill. («Fons» = studenec, izvirek.)

167. *F. antipyretica* L. Na kamenju v reki Kokri in v potoku Pešati pri Poženku.

168. *F. gracilis* Lindbg. V nekem malem potoku poleg Borovnice.

Družina XIX. Neckeraceae.

68. *Neckera* Hedwig. (Im. po N. J. Necker, um. 1793.)

169. *N. pumila* Hedw. Na stari bukvi na Nanosu.

170. *N. crispa* (L.) Hedw. Na drevesnih deblih in po skalovju v okolici olševski in preddvorski, v kokriški dolini in na Šenturški Gori.

171. *N. complanata* (L.) Hüb. Na drevesnih deblih in po skalah po lozah.

69. *Homalia* Brid. («Homalos» = ploščast.)

172. *H. trichomanoides* (Schreb) Schimp. Pri dnu starih drevesnih debel na Olševku.

70. *Leucodon* Schwäger. («Leucos» = bel in «odous» = zob.)

173. *L. sciuroides* (L.) Schw. Na deblih poljskih in gozdnih dreves v okolici olševski in preddvorski in na Šenturški Gori.

71. *Antitrichia* Brid. («Anti» = proti in «thrix» = las.)

174. *A. curtipendula* (L.) Brid. Na starih bukovih deblih na Šenturški Gori; na dolomitnemrodu pod grmovjem v kokriški dolini.

Družina XXI. Hookeriaceae.

72. *Pterygophyllum* Brid. («*Pteryx*» = peruta in «*phyllon*» = list.)

175. *Pt. lucens* (L.) Brid. Jednozn.: *Hookeria lucens* Smith. Kraj studencev in na zelo vlažnih krajih po strugah v Suhu poleg Preddvora in v dobljškem jarku med Šenturško Goro in Sidražem. (Dalje pride.)

Mali zapiski.

Poročila iz Italije. *Rim, 18. maja.* Letošnjo spomlad so preiskali več staroetrusčanskih naselbin (ki so popolnoma podobne našim gradiščem, le da so mnogo bolj utrjene) na severni strani Rima ob tiberovem dotoku *Treja* pa tja gori do kotline «*Laco Bracciano*». Vse te naselbine se nahajajo na zemljišču *Ager Faliscus* (sedaj *Faléri* blizu «*Cività Castelana*»), skozi katero je vodila «*via Flaminia*» iz Rima v Etrurijo. Najbolj utrjena naselbina na tem zemljišču je stala na stočju dveh rek, kjer se nahaja sedaj kraj *Narce*. Njegova lega je precej podobna legi *Zemona* pri *Trpčanah* na *Notranjskem*. Dalje proti jugozahodu je vse polno osamljenih gričev, ki so nosili vsak svoje gradišče, a najvažnejši med njimi je *Mte. S. Angelo*, ki je imel podobno naselbino, kakor gora sv. *Magdalene* pri *Šmariji*. Na južni strani tega griča se nahajajo razvaline etrusčanske naselbine *Veji*, ki je bila zelo nevarna tekmovalka *Rimu*. Tamošnje izkopine so mnogo starejše, nego je ustanovitev *Rima*. O teh najnovejših preiskavanjih poročal je komendantor *Barnabei* (katerega je nemški cesar odlikoval z redom črnega orla) v svečanostni skupščini nemškega arheološkega zavoda dne 21. aprila t. l., ko so *Rimljani* praznovali svoj 2643. rojstveni dan. Tega dne so namreč obhajali stari *Rimljani* spomladanski praznik «*pallilia*» kot spomin na ustanovitev mesta *Rima*. Dne 30. aprila bilo je popularno predavanje o ustanovitvi mesta *Rima*, o prvotni naselbini na *Palatinu*, kjer se še vidijo zidovi prvega mesta «*Roma quadrata*» in o brazdi («*sulcus*»), katero je *Romulus* začrtal kot obmirje okoli *Palatina*. To predavanje pa je bilo bolj politično, nego znanstveno in je imelo namen, navdušiti sedanje prebivalce za slavo in mogočnost nekdanjih *Rimljanov*. — Na *Palatinu* so prenehali izkopavati potem, ko so nemškemu cesarju v naglici pokazali nekaj fragmentov, katere so bili za ta obisk nalašč pustili pod zemljo. Jedino lepi predmet je zares krasna (ali poškodovana) glava nekega ženskega bitja, ki se sedaj kaže v «*Museo Nazionale*» pri *Dijoklecijanovih* termah. Ta muzej je sedaj čisto na novo urejen in se razločuje od drugih po tem, da razstavljajo v njem predmete ravno take, kakoršne so izkopali, in da jih ne skušajo popolniti in ponoviti z onimi udi, katere jim je odbila *Bog* ve kakošna nezgoda. Ta način ohranjanja je morda bolj znanstven, ali opazovalcu so taki okrnjeni kipi prav malo všeč, ker vsakdo nima potrebne arheološke in mitološke zna-

nosti (in ta je zelo obširna!), da bi si mogel iz malih ostankov pomisliti nekdanji umotvor v njegovi umetniški celoti. Sicer pa ima omenjeni muzej nekaj krasnih izvornih kipov, potem več kamnitih vestalk, mozaične slike iz atrija-vestalk, posebno pa prezanimive stenske slike, stropne stuko-reljeve in kamenite žare iz vile «Farnesina» na desni strani Tibere. — Naš avstrijski zavod za raziskovanje zgodovine tudi dobro napreduje. V ravnokar izišlem drugem sešitku «Mittheilungen des Institutes für österr. Geschichtsforschung» se čita tudi za slovenske dežele prezanimiva A. Beerova razprava: «Die Zollpolitik und die Schaffung eines einheitlichen Zollgebietes unter Maria Theresia», ki dokazuje, kako so imele te dežele pred l. 1766, svoje posebne, od nemških, čeških in ogerskih različne carinarske uredbe. Zavodov predstojnik vitez Sichel je sestavil vse cesarske in kraljevske diplome, ki se tičejo Italije in te je izdalo društvo «Deputazione della storia patria» s fototipografičnimi podobami, kar pomeni velikanski napredek v arheologiji. (Tudi Justinijanove pandekte so izdali zadnji čas tem potom po proizvodu, ki se nahaja v Lavrentinski knjižnici v Florenci.) — Danes popoldne je razkazovanje staroslavne bazilike svetega Klementa, v katere spodnji cerkvi se nahajajo preimenitne mozaične slike, ki predstavljajo dogodke iz življenja sv. Cirila in Metoda in nekatere mučenike iz Solina pri Spletu. Dal je, kakor je znano, sedanji papež sezidati v tej cerkvi kapelo sv. Cirila in Metoda in je češčenje teh svetnikov posebno zapovedal vsem vernikom.

S. Rutar.

Vojska kranjskih konjikov in domobrancev l. 1591. Zapisnik kranjskih plemenitnikov, ki so se odpravili dne 15. nov. 1591 na vojsko zoper Turka in pripeljali, oziroma poslali, v Novo Mesto po toliko konjikov, kakor kažejo pridejane številke: Wolf grof in baron pl. Thurn s Križa, deželni oskrbnik, 10; Krištof baron Turjaški, deželni upravnik, 5; Nikolaj Bonhomo iz Volčjega Potoka in Mengša, kranjski vicedom, 10; Adam Rauber, stotnik, 8; Ivan Jakob baron pl. Lamberg, lieutenant, 12; Erazem pl. Scheyr, stražmešter, 6; škof ljubljanski 7; deželni komtur 5; stiški opat Lovrenc 10; kostanjeviški opat Andrej 4; Viljem, prijor v Pleterjah, 3; kapitelj novomeški 3; Ahac grof in baron pl. Thurn 2; Jurij baron Kisel 4; Volf in Jurij pl. Egg 6; Ivan Viljem pl. Schnitzenbaum 5; Ivan Jurij pl. Lamberg iz Črnelega 5; Filip pl. Sigerstorf 4; Josip pl. Sigerstorf 4; Andrej Gall 3; Maksimilijan Gall 5; Danijel Gall 3; Pankrac Gall 3; Martin Gall 2; Ivan pl. Scheyr 4; Jošt Jakob pl. Gallenberg 2; Jošt Mordax 1; Andrej Mordax 3; Leopold Raumb-schissl 4; Krištof Raumb-schüssl 2; Andrej Apfaltrer 4; Jurij Saur 2; Ivan Ludovik Saur 4; Gašpar Apfaltrer 3; Viljem pl. Hochenwardt 2; Konstantin Wagen 4; Volf Ditrih Schwab 3; Danijel Schwab 5; Krištof Tschetschker 3; Krištof Muschkon 4; Franč. Muschkon 4; Elija Strasser 2; Adrijan Mauritsch 2; Ivan Engelshausner 3; Melhijor Stoffel 3; Volf Ensfaller 3; Erazem Schwab 2; Sebastijan Harrer 2; Jurij Rahitsch 2; Ivan Rahitsch 2; Mihael List 1; vojaški kapelan Thoman 1; vojaški pisar Jurij 2; vojaški ranocelnik David Kierwang 2; trobci 3; bobnar 1; Krištof Gollitsch, kuhar, 1; Gašpar

Legat 2; Jurij Scherer 1; Jurij Maurer 1; Luka Schertzer 1; Vrban Topertzer 1; Ivan Lyst 1 — skupaj 227 konjikov. Izostali so pa nastopni: Ivan pl. Lamberg iz Boštanja (Sauenstein), zastavnik, 7; Andrej Paradeiser 3; Martin Gall 1; Volf pl. Wernegg 5; Friderik pl. Wernegg 2; Andrej pl. Raunach 5; Filip pl. Raunach 2; Jurij pl. Raunach 2; Jurij pl. Neuhaus 3; Adam Muscon 2; Štefan Cvetkovič 3; Josip Mavrič 2; Jurij od podložniških konj 2; vojni tajnik 2; Peter Zdravje 1 — skupaj 42 konjikov. Domobrance so poslali 15. nov. 1591 v Novo Mesto nastopni posestniki in grajščine iz spodnje (srednje) četrtine Kranjske (Dolenjskega): Stiški opat 187, Grajščina Boštanj (Weissenstain) 132, Pleterje 6, Franč. Krištof Gall 10, Ivan Ludovik Sauer 40, kapitelj novomeški 35, Gall s Šentjurjeve Gore 9, župnik šentjernejski 3, Obričan iz Starega Grada 1, Engelshausen 1, stotnik Rauber 8, Jošt Mordax 3, grajščina Lanšprež 40, župnik trebanjski 11, grajščina Čretež 8, Hmelnik 11, samostan Bistra 26, grajščina Otočec 6, Škrljevo 6, Višnja Gora 15, Rakovnik 5, gospod Pleškovič 3, grajščina Luknja (Lueg) 1, deželni komtur 10, grajščina Gracarjev Turen 9, opat kostanjeviški 8 — skupaj 632 pešcev. Iz navedenih imen se tudi spozna, kateri kraji so se tačas prištevali Dolenjskemu. (Kr. dež. arhiv, zv. 125 a.)

A. K.

Ura in godalo na ljubljanskem stolpu. V drugem sešitku «Izvestij» je objavil g. A. Koblar celo vrsto zanimivih drobnostij o stolpu na ljubljanskem Gradu. Naj dodam še jaz jedno. — Stari, leta 1544. sezidani stolp so dali meseca julija 1813. leta podreti Francozi. Takrat so se bile evropske velesile ž njimi spoprijele gori na Nemškem že zdavno. Francozi so pričakovali, da se bo v skoraj neizogibni vojski z Avstrijo vnel za Ljubljano, središče ilirskega kraljestva, hud boj. Da ne bi jim bil ta stolp pri obrambi ljubljanskega Gradu na poti, dali so ga podreti. Ljubljančanom je bilo za stolp zelo žal. Sklenili so po odhodu Francozov sezidati ga iz nova ter napraviti v njem uro, kakor je bila poprej, zraven tega pa še nekaj, kar je imelo biti nekdanjim trobentačem podobno: mehanično godalo, «mechanische Spieluhr» ali «Trompetenmaschine». V ta namen so se 9. decembra l. 1814. sešli najveljavnejši tedanji meščani: Hartl, Zeschko, Kandutsch, Zwayer, Černot in Primitz ter se posvetovali, kje dobiti novcev za to napravo. Obrnili so se bili že do gubernija, a ta jim je odgovoril, da mu ni prav čisto nič do tega, ali sta na ljubljanskem Gradu ura in godalo ali ne. Iskali so meščani protrebnih novcev na drug način. Pozvali so someščane ter jih prašali, če ne bi hoteli morebiti pripomoči vsak po svojih močeh. Meščani so temu pritrdili ter svetovali, naj se troški le kar primerno razdelé na njih hiše. Kakor nalašč pa je ravno takrat iskala deželna vlada na Gradu za ogenjskega čuvaja stanovanja, pa ni bilo nikjer prostora zanj. Zato je obljubila 960 gld. prispevka, če sezidajo meščani po njenih načrtih stolp in pripravijo v njem tudi stanovanje za čuvaja. Drugo, kar še manjka, naj naberó meščani med seboj. Ko je stvar toliko dozorela, je razposlal prej omenjeni komitej 3. marca l. 1815. do meščanov poziv, da bi segli v svoje žepe. Nabrala se je precejšna vsota, 410 gld. več, kakor se je proračunjalo. Nekateri

gospodje so se celó prav dobro obnesli, najbolj sevéda Žiga Zois, ki je podpisal 200 gld., a tudi drugi so se izkazali, n. pr. Pagliaruzzi, škof Ricci, trgovci Jager, Frörenteich, Damian i. dr. Vender se je stvar zakasnila nekoliko, največ menda zavoljo stare ure, ki je bila pač velike poprave potrebna. Mehanik Fanzoy je zaslužil nad 300 gld. pri njej. Ta ura je menda tista, ki se nahaja še sedaj v grajskem stolpu. Kako pa to, da Ljubljánčani nimajo «Trompetenmaschine»? Ta stvar se jim je popolnoma ponesrečila. Napravo tega godala je prevzel ljubljanski mehanik Fanzoy. Magistrat bi jo bil lahko naročil, kje drugej, a naročil jo je pri Fanzoy-u, «češ, da treba domačo umetnost podpirati». Meščan Henrik Hohn, ki se je za godalo posebno zanimal, je prevzel vso skrb za to napravo ter izplačal Fanzoy-u iz nabranih darov 970 gl. Magistrat se mu je za njegov trud še posebej prav topla zahvalil. Toda meščani so zastoj pričakovali dne, ko jim bo ura z Grada prvikrat godla. Fanzoy jo je bil namreč z godalom vred popihal v Benetke ter se ni več vrnil v Ljubljano.¹ (Mestni arhiv: Nova registratura f. 13.)

J. Vrhovc.

Prekrščevalci na Kranjskem. L. 1547. ali 1548. so se prekrščevalci pokazali tudi na Kranjskem, torej več kakor 10 let potem, ko je bila ta čudna verska družba na Nemškem, kjer se je pričela, uničena popolnoma. Na Kranjskem so se prekrščevalci zbirali v Hrušici pod Ljubljano ter vabili ljudi k sebi ne le s kmetov, ampak so pošiljali svoje privržence tudi v Ljubljano. Čuditi se je, da so se mogli prekrščevalci v avstrijskih katoliških deželah tako dolgo odtegovati gosposkam, ko jih je vendar vse črtilo, protestantje ravno tako, kakor katoličani. Posebno po Avstrijskem jih je posvetna oblast zatirala z najbolj grozovitimi mukami in jih res zatrla. Prekrščevalci, o katerih je tu govorjenje, so bili le prav zadnji ostanki te verske družbe. L. 1548. pa je dosegla usoda tudi nje. Ferdinand I. jih je dal poloviti in potakniti po ječah. Nekaterim se je pa vendar posrečilo prikriti se. Naslednja leta, n. pr. l. 1549., so jih zopet nekaj zasledili. Tako ostro postopati proti njim, kakor poprej, sedaj ni bilo več treba. Zato je velel kralj Ferdinand I. tedanjemu ljubljanskemu škofu Vrbanu, naj si prizadeva, da jih pridobi za katoliško cerkev. A škofovo in njegovih duhovnikov prizadevanje je bilo zastoj, prekrščevalcev ni bilo spreobrniti. Zato jih je kralj Ferdinand I. obsodil v dosmrtno ječo ob samem kruhu in sami vodi. (Mestni arhiv fasc. 225 do 271.) Deset ali petnajst let poprej bila bi kazen večja.

J. Vrhovc.

Hessendarmstatske čete v Ljubljani. Znano je, kako nesramno so trgovali nekateri nemški knezi v minulem stoletju s svojimi podložniki. Ta trgovina se je pričela o priliki, ko so se severo-amerikanske naselbine skujale in uprle proti angleškim svojim gosposkam. Takrat je bilo Angležem treba vojakov. Ker jih doma niso imeli, iskali so jih drugod ter jih kar naravnost kupovali od nemških knezov. Ta grda trgovina celo v dobi francoske prekucije ni ponehala, ko je vendar čez Ren sem donel dosti glasni klic o enakopravnosti in bratovstvu vseh ljudij na zemlji. Nekoliko takih za denar prodanih belih sužnikov je v Napoleonovih časih zanesla usoda tudi na

Kranjsko. Poslali so nam jih namreč na pomoč Angleži, takrat naši zavezniki, 5. septembra l. 1796. je prišlo v Ljubljano 400 hessendarmstatskih pešcev in 120 konjiko* (chevaux legers). Bili so na potu v Trst, a ustavili so se v Ljubljani za dalj časa, ko jih je bilo na Italijanskem najbolj treba. Kaj je bilo temu vzrok, ne vem povedati. Pomaknili so se proti Italiji še le 24. februarja l. 1797. Takrat je bilo za Avstrijance tam že davno vse izgubljeno. (2. februarja 1797 je padla Mantova.) A tudi iz Ljubljane Hesi niso šli v Italijo, ampak v Novo Mesto, kjer so ostali do oktobra istega leta. Ko so sklenili Avstrijanci s Francozi mir, vrnili so se Hesi zopet v Ljubljano, odkoder so pa odšli precej dalje, kam, ne vem povedati. — Zavoljo vedenja vojakov so se Ljubljančani takrat sploh večkrat pritoževali, a tako surovih in divjih ljudij, kakor so bili Hesi, Ljubljana ni pomnila. (Ljubljanski mestni arhiv fasc. 264.)

J. Vrhovec.

Stare mere. Pri pobiranju desetine je imela skoraj vsaka grajščina drugačen mernik in drugačno vedro. A tudi v posameznih vaseh jedne in iste grajščine so bile imenovane mere različne. Tako je na pr. novomeški kapitelj pobiral po nekaterih vaseh desetino in jo meril s svojim škafof, ki je držal po 21 $\frac{1}{2}$ bokala, po drugih pa je moral meriti s kmečkim škafof, ki je meril 20 bokalov¹. Hudo so pritiskali grajščaki kmete pri suhi meri, ko se je žito merilo z vrhom. Seveda je pripadalo grajščini tudi vse tisto, kar se ga je posulo po tleh. Kako izpajdljiva da je bila gospóda pri odiranju kmeta, kaže najbolj to, da so celo vino merili z vrhom. Nalili so posodo, ki je držala vedro, do vrha, potem so položili na vino prazno skledo ter jo potisnili v vino do roba. Pri tem se je seveda polilo vina, kolikor je držala skleda, ali pa rajše še več. Zatem se je nalila posoda zopet do vrha in desetinarji so vzeli vino v posodi in ono, ki se je polilo ob njej.²

J. Vrhovec.

Moj oreh (Juglans regia L.). Pokojni prof. Fr. Heinz, ki je bil izvrsten poznavalec cvetočih rastlin, je nekikrat rekel svojim učencem: Ako bi kdo o poletnem času na kakem travniku, usedši se na tla, vedel imenovati vse krog sebe rastoče trave in cvetice, bi takega veččaka brez vsega pomisleka prišteval botanikom. In istinito! Kako mnogobrojno število raznih cvetic se prirgodoljubu razgrinja pred očmi na kakem travniku o poletnem času! A kakor redé travniki premnogo cvetočih rastlin, tako gosté nekatera drevesa primerno veliko tajnocvetek. To pa kaže najboljše orehovo drevo, koje raste na župnijskem vrtu Št. Urške Gore. Vže od dalječ zagleda opazovalec na debluvi skorji velike rumenkaste ali pa zelenkasto-rumene, ob krajcih škrbinaste krpe; nad njimi pa male in večje pomarančno-rumene, navadno na okroglo se razširjajoče lusknate krpice, porastene na površju z mnogoštevilnimi rumenimi plodiči v obliki malih skledic. To sta dva lišaja. Prvemu so dali ime *Parmelia caperata* Ach., drugega pa imenujejo različno, namreč: *Xanthoria parietina* Th. Fr., *Parmelia parietina* Fr. in *Physcia parietina* Körb. Prvi ima na svoji steljki

¹ Glej mojo knjigo »Zgodovina Novega Mesta«. — ² (Viced. arh. I, 35.)

čestokrat gostijo, glivico *Nesolechia Thallicola* Massal, slično črni bradavici. Stojčej pri drevesu vidimo na njegovi skorji bele lise, posejane z enako belimi mozolji; temu lišaju je ime *Pertusaria communis* DeC. V razpokah skorje tičijo tu in tam rujave krpice brez plodičev; razpoke pa pokrivajo sivkaste, ob krajcih šobaste krpice, to je *Parmelia saxatilis* Arch; oni pa *Imbricaria fuliginosa* Nyl. Na bolj gladkem lubju se zvezdasto razteza rujavo-zelenkasta, plošnata, členasta, na spodnji strani nitkasta steljka, obsejana z mnogimi, majhnim skledicam podobnimi plodiči, koji so črni ali pa črno-rujavi in belo obrobljeni. Ta lični lišaj se ponaša z imenom *Physcia stellaris* Th. Fr., tudi *Parmelia stellaris* Ach. Ako smo prav pazni, vidimo na beli podlagi mnogo majhnih skledic, drugo pri drugi, katere so na enem mestu povsem bele; na drugem pa so rujavo-rudečkaste in belo obrobljene: Prve imajo ime *Lecanora albella* Pers, druge pa *Lecanora subfusca* Ach. Poleg njih vidimo še nekaj črnih kupčkov, kakoršne izpuščajo nadležne muhe. Ta lišaj imenoval je De Not *Buellia parasema*. Dalje zapazimo tu in tam mnogo drobnih skledic z belkastim obrobkom; na beli podlagi pa nekaj malih, tankih sem in tja zvutih in tesno združenih črtic, ki se zovejo *Opegrapha varia* Pers, one pa s plodiči *Caloplaca cerina* Ehrhart. Na obnemoglih vejah se v malih in večjih šopkih prav košato razvija *Anoptichia ciliaris* DeC. Na liste se rada ugnjezi glivica *Depazea juglandina* Fries; na deblovi skorji pa živi *Melanconium juglandinum* Kunze. Ozrimo se še po mahovih. V znožju krog drevesa raste *Mnium cuspidatum* Hedwig; po deblu pleza *Frullauia dilatata* N. a. E., v razpokah skorje pa tiči v malih šopkih *Orthotrichum affine* Schrad. — Sedaj naj pa kdo reče, da moj kraljevi oreh, ki ima toliko nepovabljenih gostov, katere dan za dnevom redi v svojo škodo, ni gostoljubno drevo.

S. Robič.

Redki ptiči na Kranjskem. Nenavadno pobarvano perje je imela bela pastaričica (*Motacilla alba*), katero so ustrelili 26. okt. 1892 pri Litiji, Glavo, gornji život, mrdo, prsi, mali krili in rep, vse to je imela čisto belo, v repu na levi strani tretje in četrto pero temnorujavo, lici rumenkasti, letalna peresa sivorujava in očesi temni. — Dne 1. nov. 1892 je gosp. dr. H. Dolenc na ljubljanskem barju ustrelil malo dropljo (*Otis tarda*). Od l. 1863 se taka ptica še ni zapazila na Kranjskem. — Velik trop brkastih senic (*Parus biarmicus* L.) je obsedel 21. okt. 1892 na savskem bregu pri Radovljici, ko je hudo metlo s snegom. G. nadlogar F. Rupnik je drugi dan videl še štiri, a dobil jedno in jo poslal v muzej. Ta ptica redko zaide v naše kraje. — Malokdaj se prikaže k nam tudi čopasti pegam (*Bombycilla garrula*). Letošnja trda zima jih je nekaj prignala s severa. Neki lovec jih je videl pet skupaj in je jednega ustrelil. L. 1873. so jih mnogo zapazili pri Litiji in potem ne nikjer več do letos. — 23. decembra 1892 so našli jezérskega orla (*Haliaeetus albicilla*) v trnovskem gozdu na Krasu. Otroval se je bil stribninom, ki je bil nastavljen lisicam. — Belega ostrugleža (*Plectophanes nivalis*) je ubil z bičem neki voznik na ulici v Ljubljani dné 13. januarja t. l. Enake ptiče so dobili v decembru 1891 in v januarju 1892 ob Ljubljani in ob cesti proti

Igu. — Videli so za Ljubljano letati 15. in 16. februarja 1893 dva črnokljunasta labuda pevca (*Cygnus musicus*). — 17. febr. 1893 so ustrelili pri Vipavi gozdno sloko (*Scolopax rusticola*). — Letošnjo zimo so tudi videli okrog Ljubljane več poljskih kanj (*Circus cyaneus*); 13. jan. 1893 so ustrelili mlado in 26. jan. staro poljsko kanjo.

Sledovi rimskih naselbin okrog Medvod. Pod cesto med Rakovnikom in Sovro nad Medvodami leži njiva, kateri je ime Groblje. Njena lastnica je Marija Dolinar s Sovre h. št. 25. Že ime Groblje kaže na nekaj starinskega. In res so pred kratkim izkopali pri oranju obdelano pločo, ki je 1 m 53 cm dolga, 85 cm široka in 26 cm debela. Po njivi se vidijo kosci rimske strešne opeke in črepin. Ni dvoma, da je nekdaj tu stalo rimsko poslopje. Na nasprotni strani reke Sovre čepí pri bregu podružnica sv. Nikolaja na Ladiji. Blizu nje se je našel pred leti lep zlat novc od rimskega cesarja Valentinijana. Blizu Medvod, med Svetjem in Kranjsko cesto, pa stoji na polju zidana kapela. Ljudje trdijo, da je na tem mestu nekdaj stal samostan. Da je ondi res moralo biti kako poslopje, dokazujejo zopet kosci stare opeke na vrhu njive. Kaj je v zemlji, še ne vemo. Znaniti je stal na tem kraju v srednjem veku hospic za prenočišče popotnikov, od katerega je dobila svoje ime bližna Jérperca (Herberge), ali pa bode lopata dokazala, da je bilo kako rimsko selišče. Vsekako bi bilo vredno preiskati to okolico.

Naša podoba. Bitva pri Sisku je predmet znani podobi na vzboknjeni bakreni plošči, ki visi v ljubljanskem muzeju. Po tej podobi je narejena naša slička na str. 83. Zgodovina izvirnika je precej zamotana. Dimitz (Gesch. Kr. III, 248) in g. pl. Radics (Die Schlacht bei Sissek, 7) menita, da je bila ta podoba narejena kmalu po sišeški zmagi in se sklicujeta na «Landtags-Protocol, VI, 547, 548». Toda ondi je govorjenje le o podobah «der in khupfer gestochnen Sissekherischen schlacht», tedaj najbrže o bakrorezih. Umetnik Octavianus Lanelli jih je bil poklonil deželnim stanovom in zato prejel 25 tolarjev ali goldinarjev nagrade. Za časa Valvasorja sta se dve sliki (zelo veliki tabli) o bitvi pri Sisku videli v Ljubljani, namreč v stolnici sv. Nikolaja in v deželnem dvorcu. (Valv. Ehre, XV, 534.) Drugo, pri kateri je srednji del podoben onemu na muzejski sliki, je dal prerisati Valvasor za svoje delo. Prva, o kateri trdi Thalnitscher (Hist. Cath. Eccl. Labac., 19), da je «Tabula, qua eleganti et artificioso penicillo ad vivum repraesentatur Carnioliae Victoria», je pa po sezidanju nove stolnice bajè prišla v semeniško knjižnico in odtod v muzej. «Jahresbericht des Landes-Museums, II, 21, pa trdi, da je prišla od deželnih stanov slika za časa Francozov v licejsko knjižnico in od tam v muzej. Ta zmešnjava se pa še poveča, ako se pogleda muzejska slika spodaj na desnem voglu, kjer stoji kronogram: SANCTVS ACHATIVS ANDREAM AB AVERSPERG IN ISTA FVRIOSA PVGNA PERSTITIT anno 1593. Ker znašajo debele črke v kronogramu letnico 1731, bi se lahko sklepalo, da je bila istega leta podoba še-le narejena. Mogoče je pa tudi, da je bila leta 1731. le predelana, ker kaže prelom na sredini, da je bila ondi pozneje zvarjena in vnovič preslikana. Dokler ne najdemo v arhivu kake listine, ki nam bode stvar boljše pojasnila, si ne upamo izreči sodbe o njeni starosti.

Izdaje in zalaga «Muzejsko društvo za Kranjsko».

Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.